

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Τοπική ιστορία και προφορική παράδοση η περίπτωση
του χωριού Καλλιφώνι»**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ : ΑΜΠΡΑΖΗ ΕΛΕΝΗ

ΑΕΜ: 2502

**ΕΠΟΠΤΗΣ: ΒΑΜΒΑΚΙΔΟΥ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ (ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ- ΓΝΩΣΤΙΚΟ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΝΕΟΤΕΡΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ)**

**Β΄ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ –
ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ)**

ΦΛΩΡΙΝΑ , ΜΑΪΟΣ 2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΛΙΣΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ	4
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
Α΄ ΜΕΡΟΣ : ΤΟΠΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ	10
1.1 Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	11
2.1 ΤΟ ΚΑΛΛΙΦΩΝΙ	14
2.2 ΟΙ ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗΔΕΣ	20
3.1.1 Η ΓΑΜΗΛΙΑ ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΑ	27
3.1.2 ΤΑ ΘΕΟΦΑΝΙΑ	34
3.1.3 ΤΟ ΤΡΙΩΔΙΟ	37
3.1.4 ΤΟ ΠΑΣΧΑ	41
Β΄ ΜΕΡΟΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ	44
4.1 ΓΛΩΣΣΑ-ΙΔΙΩΜΑΤΙΣΜΟΙ	45
4.2 ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ	45
4.3 Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	47
4.4 ΜΟΥΣΙΚΗ	49
4.5 ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΡΙΑΣ	51
4.5.1 ΑΠ΄ ΤΟΥ ΤΡΙΩΔ΄ ΚΙ ΩΣ Τ΄Σ ΑΠΟΚΡΙΕΣ	51
4.5.2 ΤΟ ΜΑΘΑΤΕ ΤΙ ΕΓΙΝΕ	51
4.5.3 ΜΑΝΑ ΤΟΥΝ ΑΝΤΡΑ ΑΠ΄ Μ΄ ΕΔΟΥΣΕΣ	51
4.5.4 ΑΚΟΥΤΕ ΤΙ ΠΑΡΗΓΓΕΙΛΕ Η ΚΑΘΑΡΑ ΔΕΥΤΕΡΑ	52
4.5.5 ΤΙ ΝΑ ΣΕ ΚΑΝΩ ΧΑΪΔΩ Μ΄	52
4.5.6 ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΟ ΙΔΙΑΖΕ	52
4.5.7 ΤΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑΣ ΤΑ ΦΥΛΛΑ	52
4.5.8 Ο ΜΕΝΟΥΣΗΣ	53
4.6 ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ_ΤΟΥ_ΠΑΣΧΑ	53
4.6.1 ΠΟΙΟΣ ΕΙΝ΄ ΑΞΙΟΣ ΚΙ ΑΓΡΗΓΟΥΡΟΣ	53
4.6.2 ΤΩΡΑ ΕΙΝ΄ Η ΜΑΗΣ ΚΙ ΑΝΟΙΞΗ	53
4.6.3 ΚΑΤΩ ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ ΤΟΝ ΠΛΑΤΥ	54
4.6.4 ΤΗ ΛΑΜΠΡΗ ΤΗΝ ΠΑΣΧΑΛΙΑ	54
4.6.5 ΕΝΑΣ ΚΟΝΤΟΣ ΚΟΝΤΟΥΤΣΙΚΟΣ	54
4.6.6 ΜΑΡΩ ΜΑΡΟΥΣΩ ΤΟΥ ΠΑΠΑ	55
4.6.7 ΑΡΧΟΝΤΟΓΙΟΣ ΠΑΝΤΡΕΥΕΤΑΙ	55

4.6.8 Η ΜΑΡΙΩ Η ΜΑΥΡΟΥΜΑΤΑ	55
4.6.9 ΣΑΡΑΝΤΑ ΠΕΝΤΕ ΣΗΜΑΝΤΡΑ	56
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	57
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	59

ΛΙΣΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΙΚΟΝΑ 1. Φιρφιρής

ΕΙΚΟΝΑ 2. Ντάντος

ΕΙΚΟΝΑ 3. Γεωφυσικός Χάρτης Ελλάδος

ΕΙΚΟΝΑ 4. Παπαδημητρόπουλος(προσωπικό άλμπουμ)

ΕΙΚΟΝΑ 5. Στάθης

ΕΙΚΟΝΑ 6. Τζιαμούρτας

ΕΙΚΟΝΑ 7. Παπαδημητρόπουλος(προσωπικό άλμπουμ)

ΕΙΚΟΝΑ 8. Τσιχτής(προσωπικό άλμπουμ)

ΕΙΚΟΝΑ 9. Τζιαμούρτας

ΕΙΚΟΝΑ 10. Τζιαμούρτας

ΕΙΚΟΝΑ 11. Τζιαμούρτας

ΕΙΚΟΝΑ 12. Τσιχτής(προσωπικό άλμπουμ)

ΕΙΚΟΝΑ 13. Τζιαμούρτας

ΕΙΚΟΝΑ 14. Τζιαμούρτας

ΕΙΚΟΝΑ 15. Τζιαμούρτας

ΕΙΚΟΝΑ 16. Τζιαμούρτας

ΕΙΚΟΝΑ 17. Ανυφαντής

ΕΙΚΟΝΑ 18. Τσιχτής(προσωπικό άλμπουμ)

ΕΙΚΟΝΑ 19. Τσιχτής(προσωπικό άλμπουμ)

ΕΙΚΟΝΑ 20. Ανυφαντής-Πεσλής

ΕΙΚΟΝΑ 21. Τζιαμούρτας

ΕΙΚΟΝΑ 22. Σβερώνη(προσωπικό άλμπουμ)

EIKONA 23. Σβερώνη(προσωπικό άλμπουμ)

EIKONA 24. Τσιχτής(προσωπικό άλμπουμ)

EIKONA 25. Τσιχτής(προσωπικό άλμπουμ)

EIKONA 26. Τσιχτής(προσωπικό άλμπουμ)

EIKONA 27. Τσιχτής(προσωπικό άλμπουμ)

EIKONA 28. Τσιχτής(προσωπικό άλμπουμ)

EIKONA 29. Τζιαμούρτας

EIKONA 30. Τσιχτής(προσωπικό άλμπουμ)

EIKONA 31. Τζιαμούρτας

EIKONA 32. Τζιαμούρτας

EIKONA 33. Τζιαμούρτας

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στα πλαίσια της πτυχιακής μου εργασίας θα αποτελούσε παράληψη αν δεν ευχαριστούσα τους ανθρώπους που μου παρείχαν σημαντική βοήθεια για την υλοποίηση της.

Αρχικά, ευχαριστώ θερμά την επόπτη καθηγήτρια Βαμβακίδου Ιφιγένεια για την συνεργασία και την εμπιστοσύνη της και ταυτόχρονα τους πολύτιμους βοηθούς της, Λάζαρο Παπουτζή και Ανδρομάχη Σολάκη για την καθοδήγηση τους στην επίλυση διάφορων θεμάτων.

Ακόμη, θα ήθελα να απευθύνω τις ευχαριστίες μου στον θείο μου Χαράλαμπο Τσιχτή αλλά και στον ξάδερφο μου Απόστολο Αμπράζη για την βοήθεια τους στη προσπάθεια μου για συλλογή πληροφοριών.

Τέλος , θα ήθελα να ευχαριστήσω ολόψυχα τους γονείς μου , οι οποίοι στήριξαν τις σπουδές μου με διάφορους τρόπους, φροντίζοντας για την καλύτερη δυνατή μόρφωση μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Πολλά είναι τα παραδοσιακά χωριά της Θεσσαλίας που διακρίνονται για την αρχιτεκτονική και την παράδοση τους. Τα δημοτικά τραγούδια, οι φορεσιές και τα ποικίλα ήθη και έθιμα που εφαρμόζονται με ευλάβεια ακόμα και στις μέρες μας προξενούν ιδιαίτερη εντύπωση. Στα χωριά της Ελλάδας υπάρχουν πολλά ήθη και έθιμα αλλά αν προσπαθήσει κανείς να τα καταγράψει θα δυσκολευτεί αρκετά. Αυτό συμβαίνει καθώς λόγω της Τουρκοκρατίας αλλά και άλλων ξένων εισβολών στην Ελλάδα η τυπογραφία και γενικότερα η παιδεία άργησαν να αναπτυχθούν. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι γραπτές πηγές να μην επαρκούν για την καταγραφή αυτή. Επιπρόσθετα, η προφορική παράδοση στις μέρες μας είναι αρκετά δύσκολη καθώς οι νέοι σήμερα συνήθως φεύγουν από την επαρχία και τα ήθη και έθιμα αυτά χάνονται με το πέρασμα των χρόνων. Έτσι λοιπόν, επειδή η καταγωγή μου είναι από χωριά της Θεσσαλίας, θεώρησα χρέος μου να ερευνήσω και να βοηθήσω στη μελέτη και στη βιωματική προσέγγιση όλων αυτών των παραδόσεων.

Η εργασία αυτή αφορά το χωριό Καλλιφώνι Καρδίτσας. Αν και δεν μένω εκεί, από μικρή άκουγα από τους γονείς μου για την παράδοση του χωριού αυτού και θέλησα να ασχοληθώ λεπτομερώς.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ

Καλλιφώνι : Πεδινό χωριό του Θεσσαλικού κάμπου, με υψόμετρο 145 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας. Ανήκει στο νομό Καρδίτσας και η απόσταση του από την ομώνυμη πόλη, πρωτεύουσα του νομού, είναι 12 χιλιόμετρα ΝΑ.

Καραγκούνηδες: Γηγενής πληθυσμός του Θεσσαλικού κάμπου. Αυτόχθονες άνθρωποι που προσαρμόζονται πλήρως σε όλες τις κλιματολογικές συνθήκες. Άνθρωποι στενά δεμένοι με την φύση που διακρίνονται για την τιμιότητα και την εργατικότητα τους.

Σεργιάνι: Το σεργιάνι για τους Καραγκούνηδες ήταν η συγκέντρωση, η παρακολούθηση αλλά και η συμμετοχή όλων στους χορούς και στα τραγούδια που ακολουθούσαν συνήθως στην πλατεία του χωριού μετά τη Θεία Λειτουργία.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι καταστροφές του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου του 1940, του εμφυλίου καθώς και η ανάγκη των ανθρώπων για επιβίωση οδήγησαν σε εσωτερική μετανάστευση και έντονη αστικοποίηση. Από την απελευθέρωση έως το 1900 σημειώνεται μια έντονη πληθυσμιακή ρευστότητα η οποία ακολουθεί έως το 1930 από την εγκατάσταση επιστημόνων και άλλων μορφωμένων οι οποίοι από την Ήπειρο, τη Στερεά και Νότια Ελλάδα έρχονται στη Θεσσαλία. Από κει και ύστερα η ανάπτυξη του εμπορίου θα παίξει μεγάλο ρόλο και στην ανάπτυξη της πνευματικής και πολιτιστικής ζωής. (Νάνος 2016:35) .

Ένα παρόμοιο άρθρο έχει γραφτεί για το ρόλο του πολιτιστικού συλλόγου μέσα στις παραδοσιακές κοινότητες αλλά και έξω από αυτές. Στην κοινωνία των Καραγκούνηδων όπως και στην υπόλοιπη Ελλάδα όλες αυτές οι μετακινήσεις έφεραν αλλαγές στα βασικά τους χαρακτηριστικά. Οι άνθρωποι αυτοί ξεκινούν να εργάζονται σκληρά για να έχουν μια αξιοπρεπή ζωή. Για αυτό κάποια στοιχεία που τους έκανε να ξεχωρίζουν , όσον αφορά στην πολιτισμική τους ταυτότητα, περνάνε σε δεύτερη μοίρα. Η θρησκεία για τους Καραγκούνηδες παρέμεινε αναλλοίωτη με το πέρασμα του χρόνου καθώς μέχρι και σήμερα συνεχίζουν να παραμένουν Χριστιανοί Ορθόδοξοι. Παρόλα αυτά όμως επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από προλήψεις, μάγια και το μάτι(Λουτζάκη 1999:).

Α΄ ΜΕΡΟΣ : ΤΟΠΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

1.1 Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Χώρα μυθική και ιστορική η Θεσσαλία πρωταγωνιστούσε πάντα στο πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό και πνευματικό επίπεδο της εθνικής ζωής . Η γεωγραφική της θέση ορίζεται από βορρά με την Μακεδονία, νότο με την Ευρυτανία και τη Φθιώτιδα, δυτικά με την Ήπειρο και ανατολικά με το Αιγαίο πέλαγος. Η Λάρισα, η Μαγνησία και τα Τρίκαλα αποτελούν τους τέσσερις νομούς της. Η συνολική έκταση είναι περίπου 14.900 τ.χλμ. και την κατοικούν 734.846 άνθρωποι. Με την απογραφή του 1991 ο πληθυσμός ήταν 43% αστικός, 17% ημιαστικός, 40% αγροτικός . Η Θεσσαλία ακόμη αποτελεί την παραγωγικότερη περιφέρεια σε γεωργικά προϊόντα πρώτης ύλης βιομηχανικής παραγωγής όπως το βαμβάκι , η ντομάτα , η τεύτλα και ο καπνός.

Το όνομα της προέρχεται από τον μυθικό ήρωα τον Θετταλό, γιο του Αίμονα, εξ ου και Αιμονία ονομάζεται ολόκληρη η Θεσσαλία. Κατά τους μυθικούς χρόνους άρχοντας της Θεσσαλίας ήταν ο Άδμητος, βασιλιάς των Φερών. Του Άδμητου ήταν τα βόδια που έβασκε ο Απόλλων προς τιμωρία για το φόνο των Κυκλώπων. Ο Πελίας επίσης αναφέρεται βασιλιάς στην Ιωλκό και ο ανιψιός του Ιάσων αρχηγός της περιώνυμης Αργοναυτικής εκστρατείας.

Ο Θεσσαλικός κάμπος κατοικείται εδώ και πολλά χρόνια από ελληνόφωνους πληθυσμούς με ελληνική εθνική συνείδηση. Η ενδυμασία, τα λαϊκά δρώμενα αλλά και τα φυλετικά χαρακτηριστικά είναι κάποια από τα στοιχεία που διαφοροποιούνται από περιοχή σε περιοχή σε ολόκληρη τη Θεσσαλική έκταση. Όχι όμως τα εθνολογικά στοιχεία όπως η γλώσσα, η θρησκεία και οι εθνικές παραδόσεις.

Η διαφορετικότητα που υπάρχει σε αυτόν τον τόπο έχει σχέση με την εγκατάσταση και την εξέλιξη διαφόρων φυλών όπως είναι οι Κένταυροι, οι Λαπίθες, οι Έλληνες, οι Μυρμιδόνες, οι Περραιβοί, οι Αθαμάνες, οι Δόλοπες, οι Αιολείς, οι Μαγνήτες, κ.α. οι οποίοι παρέμειναν στο Θεσσαλικό χώρο λόγω της εύφορης γης, δημιουργώντας έτσι το δικό τους πληθυσμό. Ο Ρήγας Βελεστινλής ταυτίζει τους Καραγκούνηδες και τους Κένταυρους και τους Χασιώτες με τους Λαπίθες. Η Θεσσαλία, πατρίδα του Ασκληπιού, πατέρα της Ιατρικής, των Λαπιθών και των Κενταύρων, υπήρξε γενέθλια γη αγίων, πατριαρχών, αρχιερέων, διδασκάλων του Γένους, οπλαρχηγών, κλεφτών, αρματολών, πατρίδα του Ρήγα, του Καραϊσκάκη, του

Νικολάου Πλαστήρα, πατρίδα ποιητών, λογοτεχνών, ζωγράφων και αγιογράφων, ανθρώπων των Γραμμάτων και των Τεχνών.

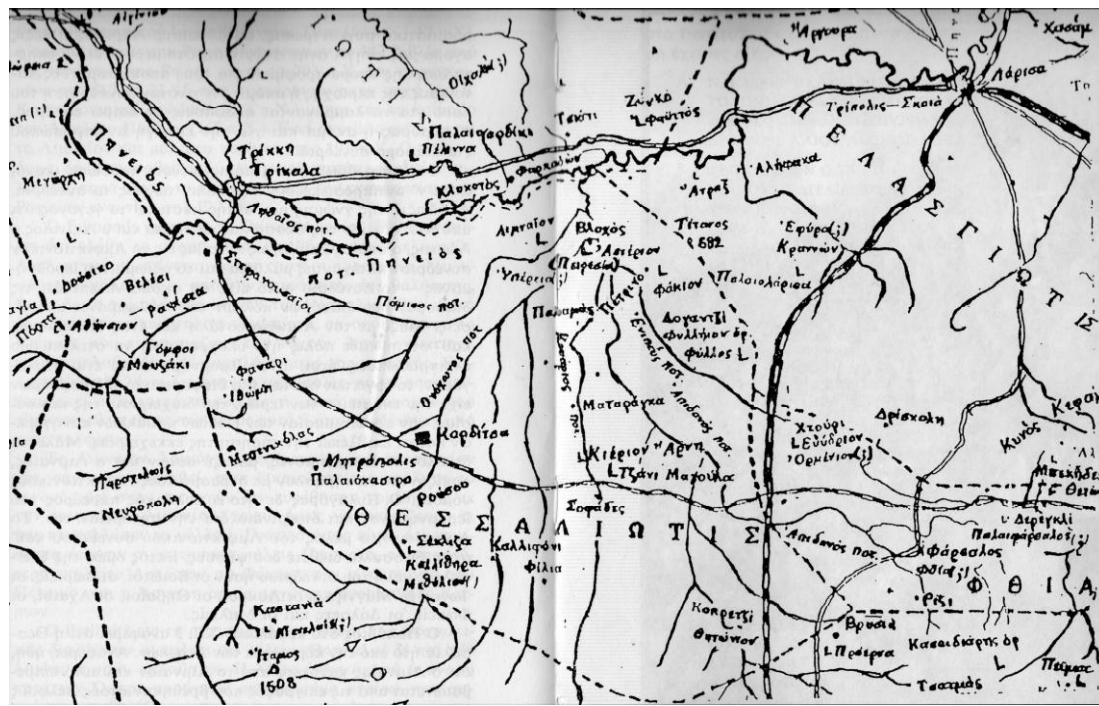
Θα αποτελούσε παράληψη εάν δεν αναφερόταν, ότι η Θεσσαλία στα μακρά χρόνια της δουλείας είχε ίσως τα περισσότερα στον Ελλαδικό χώρο εκπαιδευτικά κέντρα, στα οποία λειτουργούσαν μέσα και ανώτερα σχολεία, γεγονός που ερμηνεύει και τις συχνές επαναστάσεις κατά του Τούρκου δυνάστη. Τον 16ο αιώνα λειτουργεί σχολείο στα Τρίκαλα (1543), τον 17ο αιώνα στην Τσαριτσάνη (1690), στον Τύρναβο (1655), στα Βαγγιανά (1661), τον 18ο αιώνα στο Λιβάδι (1750), στα Αμπελάκια (1790), στη Ζαγορά (1777), στη Λάρισα (1749), στο Φουρνά (1755), τον 19ο αιώνα στο Τρίκερι (1871), στο Βόλο (1870), στον Άγιο Λαυρέντιο (1873), στον Κισσό (1873), στη Δράκεια (1873), στην Πορταριά (1870), στη Μακρινίτσα (1800), στην Αγιά (1868), στην Καρδίτσα (1870), στην Καστανιά (1826), κ.α.

Ο Σικελιανός υμνεί τη Θεσσαλία :

"Ω Θεσσαλία, του Αχιλλέα γεννήτρα
που με τον Ήλιο μάχεται και παίρνει
της ομορφιάς στη Θλίψη του τα λύτρα
γη, πλατιά γη, με τη γενναία τη φύτρα
που δούλος λαός στη βασιλεία της γέρνει
στην απλωσιά σου η δύναμη του ταύρου
παρθένα και γαλήνια και νικήτρα,
και ηρωϊκής σοφίας λάμπει ξυπνήτρα
η διδαχή του Χείρωνα Κένταυρου! "

ΕΙΚΟΝΑ 1. Φωτογραφία που ταυτίζει τους Καραγκούνηδες με την αρχαία φυλή των Κενταύρων.

Χάρτης 1: Η Θεσσαλία τον 8^ο αιώνα π.χ.
(Ντάντος 1999, σελ. 200-201)

ΕΙΚΟΝΑ 2. Χάρτης της Θεσσαλίας τον 8^ο αιώνα

2.1 ΤΟ ΚΑΛΛΙΦΩΝΙ

Το Καλλιφώνι είναι ένα πεδινό χωριό του Θεσσαλικού κάμπου, με υψόμετρο 145 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας. Ανήκει στο νομό Καρδίτσας και η απόστασή του από την ομώνυμή πόλη, πρωτεύουσα του νομού, είναι 12 χιλιόμετρα ΝΑ. Σαν κοινότητα συνορεύει: Ανατολικά με τα χωριά Μελισσοχώρι, Δασοχώρι, Παλιούρι, Δυτικά με τη Ραχούλα, το Καλλίθηρο και το Ζαΐμι, Νότια με τη Δαφνοσπηλιά και Βόρεια με την Πτελοπούλα και το Καρποχώρι.

Υπάρχουν πολλές λαϊκές παραδόσεις για την ονομασία του χωριού. Μία από αυτές θέλει την ονομασία να την πήρε από μία όμορφη κοπέλα που την έλεγαν «Φώνη» Περσεφώνη και όπως λέγεται τραγουδούσε πολύ ωραία. Την κοπέλα αυτή την έκλεψαν και οι κάτοικοι στενοχωρήθηκαν πολύ γι' αυτό και έδωσαν στο χωριό το όνομα της, από την ομορφιά και τη γλυκιά φωνή της.

Μία άλλη παράδοση θέλει το μέρος όπου είναι σήμερα το χωριό, κατάφυτο από πολλά και πυκνά δέντρα, καθώς ποτίζονταν από την πηγή Κεφαλόβρυσο και τον ποταμό Καλέντζη με τα πελώρια και πυκνά πλατάνια. Μέσα σ' αυτό το δασύλλιο ζούσαν και κελαηδούσαν πολλά αηδόνια, από τα οποία πήρε και την ονομασία του.

Η Τρίτη παράδοση θέλει την ονομασία του να προέρχεται από το αρχαίο όνομα «Καλλιφών». Αν και δεν μπορεί να τεκμηριωθεί γιατί το χωριό δεν ανάγεται στην αρχαία εποχή στη θέση που είναι σήμερα, ο «Οδηγός της Ελλάδας 1915» αναφέρει πως το Καλλιφώνι «διατήρησε το αρχαίο του όνομα». Άρα δεν αποκλείεται γιατί ο Καλλιφών ήταν γιος του Θεσσαλού της Θάσου γύρω στο 425 π.Χ. και βρίσκεται στον κατάλογο θεωρών της Δελφικής Αμφικτιονίας. (Σταθης 2005:8)

Το Καλλιφώνι ήταν παρών σε κάθε αγώνα του έθνους κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα. Πέρα από τους εννέα καταγεγραμμένους στο ηρώο πεσόντες κατά το διάστημα 1912-1922, σπουδαίο στάθηκε το ανθρώπινο τίμημα στα πέτρινα χρόνια του 1940-1949. Το χωριό, όπως και η ευρύτερη σημερινή επικράτεια της Δημοτικής Ενότητας Καλλιφωνίου, έλαβε ενεργά μέρος στην Αντίσταση. Οι Γερμανοί, μάλιστα, σε επιδρομή τους στο χωριό τον Νοέμβριο του 1943, πυρπόλησαν το ένα τρίτο του οικισμού και προέβησαν σε δολοφονίες αμάχων. Εκτός από τους έξι νεκρούς στον πόλεμο του 1940, σκοτώθηκαν άλλοι 42 κάτοικοι της περιοχής -οι περισσότεροι κατά

τον Εμφύλιο- προσκείμενοι στην Αριστερά, δέκα νέοι στρατευμένοι από τον Εθνικό Στρατό έπεσαν στα πεδία των μαχών της αντίστοιχης περιόδου, 1946-1949, έξι κάτοικοι έπεσαν θύματα εκτελέσεων των ανταρτών του Δ.Σ.Ε., πέντε έχασαν τη ζωή τους σε ατυχήματα, νάρκες, ενώ περισσότεροι από 25 κάτοικοι του Καλλιφωνίου εξορίστηκαν στη Γυάρο και στη Μακρόνησο ή βρέθηκαν πολιτικοί πρόσφυγες στις πρώην κομμουνιστικές χώρες.⁴ Υπό αυτές τις ιστορικές παρακαταθήκες -και ανεξαρτήτως ιδεολογικών προτιμήσεων- γίνεται αντιληπτό πόσο ένας ολόκληρος προπολεμικός ιστός της ορεινής και ημιορεινής Ελλάδας υπέστη ανεπανόρθωτα πλήγματα κατά την κρίσιμη δεκαετία του 1940, την οποία -όχι αδικαιολόγητα- αρκετοί ιστορικοί θεωρούν τη δραματικότερη για τη χώρα, σε σύγκριση με τα δρώμενα των ετών 1912-1922, και τούτο παρά τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Το 1944 η κοινότητα υπήχθη πλέον στον Νομό Καρδίτσας, ενώ το 1951 αναγνωρίστηκε και προσαρτήθηκε σε αυτήν ο οικισμός Μαυρονέριον, με την παράλληλη κατάργηση του οικισμού Μονής Φανερωμένης. Με τη μεταρρύθμιση του προγράμματος «Καποδίστριας» 1997, δημιουργήθηκε ο διευρυμένος πλέον πρώην Δήμος Καλλιφωνίου, ο οποίος όμως καταργείται με την υλοποίηση του «Καλλικράτη», καθώς συνενώνεται με τους πρώην δήμους Ιτάμου, Κάμπου, Καρδίτσας και Μητρόπολης, στο πλαίσιο των πέντε νέων μεγάλων δήμων του Νομού Καρδίτσας.

Επί σειρά ετών, η Κοινότητα Καλλιφωνίου δεν διέθετε κοινοτικό κατάστημα• έτσι, στεγαζόταν σε διάφορα ιδιωτικά οικήματα, όπως το κατάστημα που ανήκε στον Γεώργιο Παφλιά, ακόμα και σε οικίες των γραμματέων της κοινότητας. Το 1972-1973 ανεγέρθηκε το πρώτο κοινοτικό γραφείο στην πλατεία του χωριού, ενώ το 1997 ο νέος δήμος μετεγκαταστάθηκε σε καινούργιο διώροφο οικοδόμημα. Παράλληλα, από το 1962 το αγροτικό ιατρείο αντιμετωπίζει έως τις μέρες μας χρόνιο πρόβλημα μόνιμης στελέχωσης. Όσο για την ηλεκτροδότηση του Καλλιφωνίου και συγχρόνως των κοινοτήτων Ζαϊμίου, Ρούσσου και Αγιοπηγής, αυτή υλοποιήθηκε προς το τέλος του 1966.

Ως προς τη γεωμορφολογία της περιοχής, τα τοπικά διαμερίσματα Καλλιφωνίου και Ζαϊμίου είναι πεδινά, τα τοπικά διαμερίσματα Δαφνοσπηλιάς και Παλιουρίου είναι ημιορεινά, ενώ τα τοπικά διαμερίσματα Απιδιάς και Μολόχας είναι ορεινά. Το κλίμα είναι ημίξηρο μεσογειακό με εναλλαγή υγρής και ξηρής περιόδου.

Η υγρή περίοδος εντοπίζεται από τα μέσα του φθινοπώρου έως τα μέσα της άνοιξης. Ο χειμώνας είναι βαρύς με πολύ χαμηλές θερμοκρασίες, βροχές και χιόνια . Το καλοκαίρι το κλίμα είναι ξηρό με πολύ υψηλές θερμοκρασίες.

Το χωριό Ζαΐμι, υπαγόμενο πλέον στον πρώην Δήμο Καλλιφωνίου, ιδρύθηκε επί Οθωμανοκρατίας από κολίγους, οι οποίοι διέμεναν σε κατοικίες που έχτισαν οι τσιφλικάδες. Σημειώνουμε επίσης πως ο ορεινός οικισμός της Απιδιάς υπαγόταν παλαιότερα στον Δήμο Ιτάμου, ενώ η Μολόχα, ορεινό χωριό του Δήμου Κτημενίων του Νομού Ευρυτανίας, υπήχθη το 1974 στον Νομό Καρδίτσας. Τέλος, ο οικισμός Παλιούρι, ο οποίος βρίσκεται στις παρυφές του κάμπου, σηματοδοτώντας τις απαρχές του ορεινού όγκου των Αγράφων, έχει μακρόχρονη σχέση διοικητικής συνάφειας με τον Δήμο Καλλιφωνίου.

Ο πληθυσμός της Δημοτικής Ενότητας Καλλιφωνίου δραστηριοποιείται κυρίως στον πρωτογενή τομέα, με την καλλιέργεια βαμβακιού, σιταριού, καπνού και κηπευτικών, στα ορεινά επιδίδεται στην κτηνοτροφία, με κάποιες απόπειρες επέκτασης της οικονομικής βάσης της περιοχής, προσδοκώντας περαιτέρω ανάπτυξη στον δευτερογενή και στον τριτογενή τομέα. Προπολεμικά, οι γεωργοί καλλιεργούσαν καλαμπόκι, σιτάρι, κριθάρι, βρόμη, σίκαλη, βίκο, ρεβίθια, φακές και κηπευτικά. Το 1930 δόθηκαν άδειες καλλιέργειας καπνού, ενώ μεταπολεμικά, κατά τη δεκαετία του 1950, καλλιεργήθηκαν τα ζαχαρότευτλα, πριν από τη στροφή προς τη βαμβακοκαλλιέργεια, το 1970. Όμως, τα προβλήματα λειψυδρίας και γενικότερα υποβάθμισης του περιβάλλοντος (νιτρικά) έθεσαν νέες προτεραιότητες ως προς τη μελλοντική μορφή της γεωργίας στην ευρύτερη περιοχή του πρώην Δήμου Καλλιφωνίου.

Προοπτικές βελτίωσης των συνθηκών στον πρωτογενή τομέα υπάρχουν. Η ολοκλήρωση του αναβαθμού-φράγματος στον ποταμό Καλέντζη και ο καθαρισμός της λεκάνης πριν από τον αναβαθμό, με σκοπό τον εμπλουτισμό του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα, καθώς η περιοχή υδρεύεται και αρδεύεται από υπόγειες γεωτρήσεις, συνιστά έργο πνοής για την Δημοτική Ενότητα Καλλιφωνίου, αλλά και για ολόκληρο τον Νομό Καρδίτσας. Σχεδιάζεται, έτσι, η δυνατότητα δημιουργίας αρδευτικού δικτύου για τις καλλιέργειες της περιοχής (αμπέλια, βαμβάκι, σιτάρι), καθώς και για την αντιπλημμυρική προστασία ολόκληρου του Νομού Καρδίτσας. Τα εγκαίνια λειτουργίας του έργου στον ποταμό Καλέντζη πραγματοποιήθηκαν στις 27

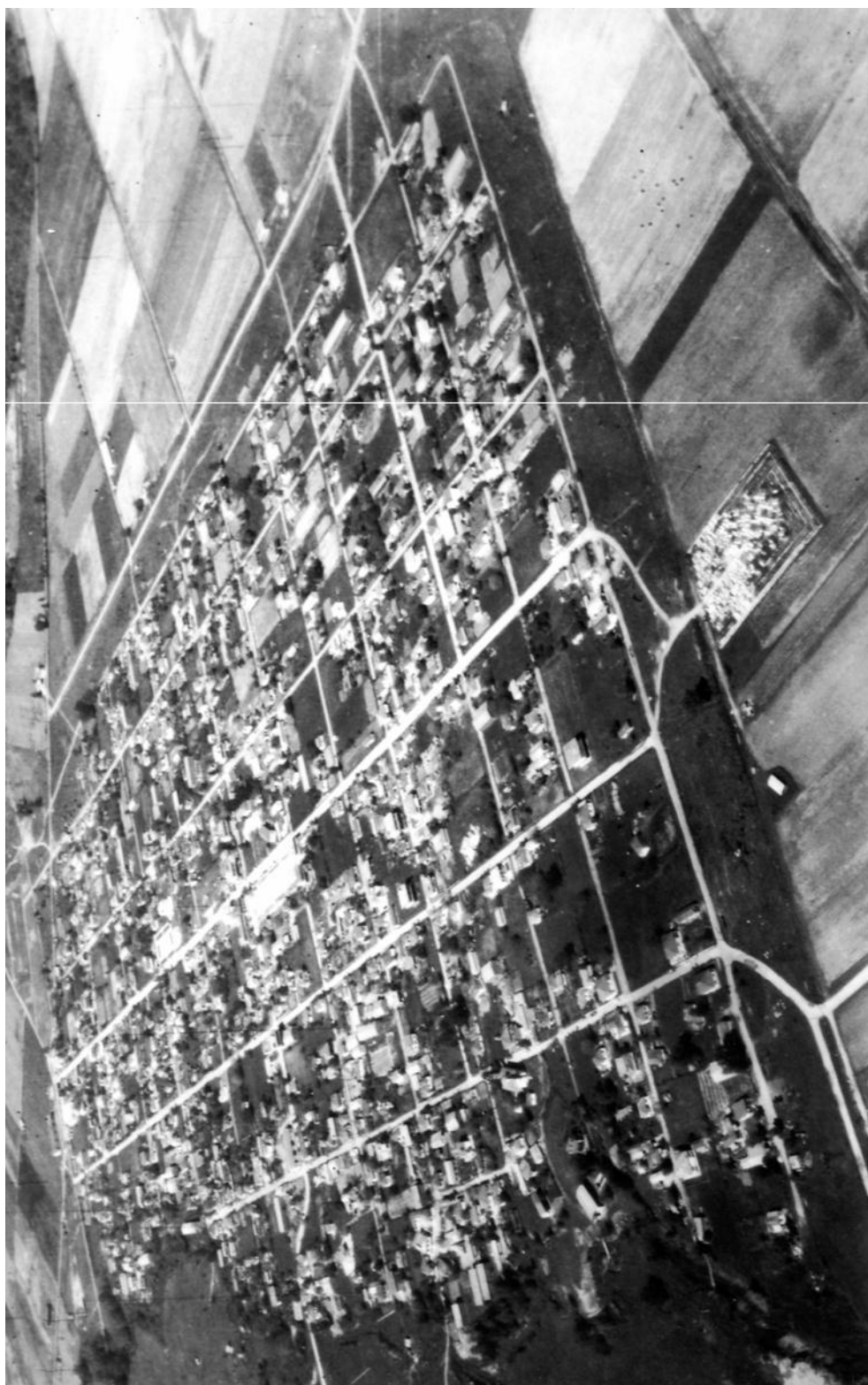
Μαρτίου 2010, ενώ στην εκδήλωση παρευρέθηκαν βουλευτές, δήμαρχοι, διευθυντές και υπάλληλοι των αρμόδιων υπηρεσιών.

Το έργο άρχισε να σχεδιάζεται από την προηγούμενη δημοτική αρχή, με επικεφαλής τον Κωνσταντίνο Ματζιάρα, και ύστερα από μία σειρά μελετών, που συντάχθηκαν από το γραφείο του Κωνσταντίνου Πιστρίκα και των συνεργατών του. Με την επίβλεψη της Τ.Υ.Δ.Κ και Διεύθυνσης Δημοσίων Έργων Δ.Δ.Ε. , επιτεύχθηκε το 2004 η ένταξή του στο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Θεσσαλίας 2000-2006, με προϋπολογισμό 580.000 ευρώ.

Στόχος των τοπικών αρχών του Καλλιφωνίου είναι η βελτίωση και η ανάδειξη των τουριστικών πόρων που διαθέτει ο δήμος, δηλαδή της ιστορικής και πολιτισμικής κληρονομιάς, των ιαματικών θερμομεταλλικών πηγών και του φυσικού κάλλους των ορεινών όγκων. Εξάλλου, ο ολοκληρωμένος σχεδιασμός προς την κατεύθυνση της προβολής, ανάδειξης, προστασίας και διαφύλαξης των ιστορικών και πολιτιστικών μνημείων κρίνεται απαραίτητος για τον τομέα του τουρισμού. Επίσης, η ύπαρξη ιαματικών πηγών στον δήμο μπορεί να αποτελέσει μοχλό ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού (ιαματικού τουρισμού), με την προσέλκυση ειδικών ομάδων επισκεπτών.

ΕΙΚΟΝΑ 3. Ο Θεσσαλικός κάμπος

ΕΙΚΟΝΑ 4. Αεροφωτογραφία του χωριού Καλλιφωνίου πριν από 15 περίπου χρόνια.

2.2 ΟΙ ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗΔΕΣ

Οι Καραγκούνηδες αποτελούν ενότητα του ελληνικού αγροτικού πληθυσμού με σπουδαία κοινωνικά και πολιτισμικά γνωρίσματα και κατοικούν κατ'έξοχην στη δυτική λεκάνη της Θεσσαλικής πεδιάδας, στους νομούς Καρδίτσας και Τρικάλων. Οι Καραγκούνηδες είναι ένας γηγενής πληθυσμός του Θεσσαλικού κάμπου. Αυτόχθονες άνθρωποι πάνω από 3.000 χρόνια, ζούσαν πάντα σ' αυτό το χωροταξικό διαμέρισμα και προσαρμόζονταν πλήρως σε όλες τις κλιματολογικές συνθήκες. Άνθρωποι στενά δεμένοι με τη φύση, πάλευαν πάντα με την ψυχή τους για τις ελπίδες, τις προσδοκίες και τα οράματά τους, καθώς και για τον ατσάλινο και ακατάλυτο δεσμό της οικογένειας. Διακρίνονται για την τιμιότητα και την εργατικότητά τους (Ντούλας 2011: 32).

Όσο αφορά την προέλευση του ονόματος τους, το ζήτημα παραμένει ανοιχτό και η παραγωγή της λέξης «καραγκούνης» αποτελεί αίνιγμα μέχρι και σήμερα. Σύμφωνα με κάποιες απόψεις η προέλευση του ονόματος «καραγκούνη» προέρχεται από το τούρκικο *καρά*= μελαχρινός, μαύρος και το αρβανίτικο *γκουν*=σιγκούνα δηλαδή μαύρη ενδυμασία. Άλλοι πάλι υποστηρίζουν ότι έγινε από το τούρκικο *καρά* και το λατινικό *gunna* που ερμηνεύεται ως γούνα δηλαδή μαύρη γούνα. Σύμφωνα με άλλους η λέξη προέρχεται από το *Kara* και *Yunan* = Έλληνας, Τούρκος (μαύρος) δηλαδή καθαρός Έλληνας ή μαύρος Έλληνας. Με τις ονομασίες Γιουνάν και Γιουνανιστάν ονομάζονται από τους Πέρσες και τους Τούρκους οι Έλληνες και η Ελλάδα (Ντούλας 2011: 33).

Τέλος, ένας τελευταίος ισχυρισμός είναι ότι η λέξη προέρχεται από τις αρχαιοελληνικές λέξεις *καρα*=κεφαλή και το ρήμα *κινώ* επειδή ο *καραγκούνης* απαντά στις ερωτήσεις με το κούνημα του κεφαλιού του και είναι ολιγόλογος. Η Νέα Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Χάρη Πάτση και στο λήμμα *Καραγκούνης*, αναφέρει τα εξής: «Συνήθως στον πληθυντικό οι Καραγκούνηδες. Έλληνες πεδινόι γεωργοί, κάτοικοι της Θεσσαλίας, σε αντίθεση με τους Κουτσοβλάχους και Σαρακατσαναίους. Οι Καραγκούνηδες αποτελούν πληθυσμιακές ομάδες πεδινών περιοχών της Θεσσαλίας, Ηπείρου και Ακαρνανίας και είναι απόγονοι πιθανώς των αρχαίων Θεσσαλών Πενεστών. Η εθνολογική διάκριση των ομάδων αυτών εμφανίστηκε στους τελευταίους αιώνες και ονομάστηκαν έτσι από τη σύνθεση των λέξεων *κάρα* και

γκούνα (μαύρη γούνα) ή από τις λέξεις κάρα και Γιουνάν (μαύρος Έλληνας). Στην Ήπειρο ως Καραγκούνηδες χαρακτηρίζονται οι νομάδες, ποιμένες και ιδιαίτερα οι Αρβανιτόβλαχοι. Γενικά όμως Καραγκούνηδες ονομάζονται οι άνθρωποι της υπαίθρου. Στην Ακαρνανία φέρονται ως Καραγκούνηδες οι κάτοικοι των χωριών Γουριώτισσας, Παλαιμενάνης, Αγραμπέλου, Οχθίων και Στράτου. Γενικότερα πρόκειται για ανθρώπους που είναι ολιγαρκείς, επιδέξιοι ιππείς και καλοί πεζοπόροι. Οι Καραγκούνηδες ήσαν αρχικά ακτήμονες και ως το 1910 εργάζονταν υπό συνθήκες δουλοπαροικίας»(Πάτσης 1972: 110).

Ο Χαρίλαος Ντούλας στο βιβλίο του αναφέρει ότι ο όρος καραγκουνιά είναι γνωστός από τις αρχές του 17ου αιώνα, ο δε όρος καραγκούνηδες απαντά οπωσδήποτε το 18ο αιώνα. Είναι δε καραγκούνηδες όλοι οι ελληνόφωνοι πεδινοί γεωργοί της Θεσσαλίας και κατεξοχήν οι δυτικοθεσσαλοί, οι οποίοι διαχωρίζονται από τους Βλάχους και Αρβανιτόβλαχους νομάδες Καραγκούνηδες λόγω της ελληνοφωνίας και γι' αυτό ονομάζονται Έλληνες από τους περισσότερους συγγραφείς και Γκρέτσι, δηλαδή Έλληνες, από τους σύνοικους τους Ελληνοβλάχους. Στο βιβλίο αυτό παρουσιάζει μια συγκριτική, ιστορική, γλωσσολογική και λαογραφική μελέτη για τους καραγκούνηδες της Θεσσαλίας. Ειδικότερα αναφέρεται σε αυτούς της Δυτικής Θεσσαλίας σε σχέση με τους Αλβανούς, τους Έλληνες Αρβανίτες, τους Κουτσόβλαχους και Αρβανιτόβλαχους και με τους Σλάβους και τους Βουλγάρους(Ντούλας 2011: 516-517).

Η μελέτη είναι στηριγμένη σε εκτενή βιβλιογραφία και πρωτογενές γλωσσικό και λαογραφικό υλικό. Στο πόνημα αυτό απορρίπτει μία προς μία τις ανιστόρητες και αστήριχτες απόψεις μερικών ερευνητών και αποδεικνύει ότι οι καραγκούνηδες είναι τόσο Έλληνες όσο όλοι οι Θεσσαλοί και οι άλλοι κάτοικοι των γειτονικών περιοχών της Θεσσαλίας. Οι Καραγκούνηδες δεν είναι Βλάχοι, Αρβανιτόβλαχοι, Κουτσόβλαχοι, εξελληνισμένοι Αλβανοί και Αρβανίτες. Η μελέτη της γλώσσας, των ηθών και εθίμων και ο τρόπος της ζωής τους δείχνει ότι είναι γηγενείς στο χώρο της Δυτικής Θεσσαλίας και όχι μεταφερμένοι από άλλες περιοχές. Μέσα από το καραγκούνικο δυτικοθεσσαλικό γλωσσικό ιδίωμα, αποδεικνύεται το στοιχείο της εθνικής ταυτότητας. Ο συγγραφέας τονίζει ότι επιβάλλεται η ανίχνευση του παρελθόντος μέσα από τη Λαογραφία. Με βάση αυτό το δεδομένο παρουσιάζει πολλά τραγούδια, κάλαντα, μοιρολόγια, ήθη και έθιμα των Αλβανών, Ελλήνων Αρβανιτών και Βλάχων τα οποία αντιπαραβάλλει με τα αντίστοιχα των

Καραγκούνηδων. Διαπιστώνει ότι αρκετά λαογραφικά στοιχεία των Καραγκούνηδων σχετίζονται με το βυζαντινό και αρχαιοελληνικό ακόμη παρελθόν. Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι καραγκούνηδες της Θεσσαλίας συνεχίζουν μια παράδοση αιώνων που ξεκινάει από την αρχαία Ελλάδα, διατηρείται ακμαία στο Βυζάντιο και φτάνει αλώβητη μέχρι τις μέρες μας(Ντούλας 2011: 520).

Όσο αφορά το θρησκευτικό τους γνώρισμα οι Καραγκούνηδες παρέμειναν Ορθόδοξοι Χριστιανοί σε όλο το πέρασμα των αιώνων. Τον ακατάλυτο δεσμό που είχαν οι κάτοικοι του Θεσσαλικού κάμπου με την θρησκεία μας το φανερώνουν οι αμέτρητες χριστιανικές εκκλησίες. Οι άνθρωποι αυτοί φρουρούσαν τα εθνικά σύμβολα και τις παραδόσεις για πάνω από 3000 χρόνια (Αγγέλης 1999 σελ. 239-240)

ΕΙΚΟΝΑ 5. Το παρεκκλήσι της Παναγίας Φανερωμένης

ΕΙΚΟΝΑ 6. Καραγκούνες συντροφεύουν το Χριστό το βράδυ της Μ. Πέμπτης.

ΕΙΚΟΝΑ 7. Ο Ιερός Ναός του Αγίου Νικολάου εκ Βουναίνης

Στην ιστορία των Καραγκούνηδων ξεχωρίζουν τρεις ημερομηνίες σταθμοί στην εξέλιξη της πορείας τους. Στις 23/3/1878, έγινε η μάχη της Πετρομαγούλας ή η μάχη της Ματαράγκας, όπως συνηθίζεται να λέγεται, με την οποία αποσύρθηκαν οι Ελληνικές επαναστατικές δυνάμεις στους πρόποδες των Αγράφων. Οι Μεγάλες Δυνάμεις τότε ανέλαβαν μεσολαβητικό ρόλο μέσω της αγγλικής κυβέρνησης και ζήτησαν από τους πρόξενους της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, κύριους Γ. Μέρλιν και Κ. Μπλούντ, να έρθουν στην περιοχή και να συναντηθούν με τον αρχηγό της Επανάστασης, κύριο Κ. Ισχύμαλο. Η συνάντηση αυτή πραγματοποιήθηκε στα σύνορα των χωριών Δαφνοσπηλιάς-Καλλιφωνίου στις 19/3/1878. Οι πρόξενοι ζήτησαν από τους Έλληνες επαναστάτες να σταματήσουν την επαναστατική τους δράση και τους υποσχέθηκαν να φέρουν το ζήτημα στο Συνέδριο του Βερολίνου. Πράγματι οι Άγγλοι πρόξενοι τήρησαν την υπόσχεσή τους και το Συνέδριο του Βερολίνου επέβαλε την απελευθέρωση και τη συνένωση της Θεσσαλίας με το ελεύθερο Ελληνικό κράτος. Η συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας υπογράφηκε στις 10/6/1881 ενώ η έγκριση της είχε οριστικοποιηθεί στην Κωνσταντινούπολη στις 24/5/1881(Ντούλας 2011: 192).

Η σύμβασή όμως αυτή επέτρεπε στους Τούρκους να παραμείνουν στη Θεσσαλία και στις διοικητικές θέσεις που είχαν μέχρι τότε. Έτσι, πούλησαν με την άνεσή τους τις περιουσίες τους στους Έλληνες και παρέμειναν μέχρι την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1922. Το 1923, σύμφωνα με το νόμο Ν.Δ. 1521923 και 131123,

γίνεται η κοινωνική απελευθέρωση των Θεσσαλών με την απαλλοτρίωση της γης. Τέλος, το 1950 μετά την πολεμική περίοδο, ξεκινάει μία προσπάθεια για την κοινωνική, πνευματική και αγροτική ανάπτυξη της πεδινής Θεσσαλίας.(Στάθης 2005:10-11, Τζιαμούρτας 2003: 22)

Από όλα τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι οι Καραγκούνηδες αποτελούν ξεχωριστό κομμάτι μέσα στον Ελληνικό χώρο. Αποτελούν ομοιογενή πολιτιστική και κοινωνική ομάδα, εγκαταστημένη στα πεδινά χωριά της Δυτικής Θεσσαλίας, που ξεχώριζε με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, όπως η ενδυμασία της, ο γάμος μεταξύ των μελών της ομάδας τους και με άλλες δικές της συνήθειες. Η μελέτη των ηθών και εθίμων, της γλώσσας, της ενδυμασίας και του τρόπου ζωής τους δείχνει ότι είναι μόνιμοι κάτοικοι στο χώρο της Δυτικής Θεσσαλίας και δεν έχουν μεταφερθεί από άλλες περιοχές. Η ωραιότατη στολή και μόνο της Καραγκούνας με τα πανάρχαια ελληνικά σύμβολα που φέρει κεντημένα σε διάφορα εξαρτήματα, αποτελεί σοβαρή απόδειξη για την ιθαγένεια των Καραγκούνηδων και την Ελληνική τους ρίζα(Τζιαμούρτης 2003: 25).

Τζιομπάνος με τη γούνα, 1956

ΕΙΚΟΝΑ 8. Τσομπάνης κατά το έτος 1956.

από το βιβλίο του Ζήση Τζιαμούρτα "Η Λαογραφική Πινακοθήκη των Καραγκούνηδων".

ΕΙΚΟΝΑ 9. Ζεύγος καραγκούνηδων από τα Μεγάλα Καλύβια το 1930

**ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΑ ΣΤΟΝ ΠΥΡΓΕΤΟ
ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1930**

ΕΙΚΟΝΑ 10. Γυναίκα με παραδοσιακή φορεσιά στον Πυργετό Λαρίσης.

ΕΙΚΟΝΑ 11. Χάρτης Νομού Καρδίτσας

3.1 ΉΘΗ , ΈΘΙΜΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ ΚΑΛΛΙΦΩΝΙ

3.1.1 Η ΓΑΜΗΛΙΑ ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΑ

Όλες οι κοινωνίες είχαν ως βασικό άξονα την οικογένεια η οποία δημιουργείται μέσα από τον γάμο. Έτσι και οι Καραγκούνηδες δίνουν τεράστια σημασία στον γάμο. Η Καρδίτσα αλλά και τα χωριά της φημίζονται για τους γάμους και τις παραδόσεις γύρω από αυτόν. Η διευρυμένη ή εκτεταμένη ήταν η βασική μορφή οικογένειας στους Καραγκούνηδες . Συνήθως αποτελούνταν από το ζευγάρι , τα παιδιά , τα εγγόνια και άλλους στενούς συγγενείς(Ντούλας 2011: 167) .

Η Καραγκούνα γυναίκα από μικρή προετοιμαζόταν για τον μελλοντικό της ρόλο ως νύφη , νοικοκυρά , σύζυγος , μάνα , εργάτρια ενώ ο άντρας πήγαινε σχολείο , γίνονταν αρχηγός , αρματολός, καπετάνιος αν οι περιστάσεις τον καλούσαν και όταν μεγάλωνε παντρευόταν , δημιουργούσε οικογένεια η οποία αποτελούνταν πάντοτε και από τους γονείς του. Ο άντρας διάλεγε την κοπέλα η οποία προσπαθούσε να τον εντυπωσιάσει μέσα από την προίκα της(Ντούλας 2011:168).

Από μικρή η γυναίκα συνεχώς εκπαιδευόταν , για να ανταποκριθεί στις πολλές υποχρεώσεις που θα την έφερνε ο γάμος της . Έπρεπε, να ξέρει να μαγειρεύει , να πλένει , να καθαρίζει , να «κρατάει» , με μια κουβέντα , το σπίτι . Επιπλέον, να εργάζεται στα χωράφια , να φτιάξει , με τη βοήθεια της μητέρας της τα προικιά και με την ομορφιά της και λίγη καλή τύχη να καλοπαντρευτεί και να προκόψει . « Καλή τύχη» ήταν η μόνιμη επωδός που άκουγε απ' τη στιγμή που γεννιόταν το κορίτσι σε αντίθεση με το αγόρι που του εύχονταν «Με ένα καλό κουρίτσ'»(Ντούλας 2011: 168)

Όσο αφορά το προξενιό και τον αρραβώνα, οι γάμοι μέχρι το 1960 άρχιζαν με το προξενιό . Η κοπέλα που ήταν για παντρεία δεν είχε το δικαίωμα να επιλέξει. Ο προξενιτής , άνθρωπος με θέση και κύρος στη μικρή κοινωνία του χωριού , αναλάμβανε να τα «ταιριάξει» . Η άποψη της γυναίκας αλλά και του άντρα , τις περισσότερες φορές, δε λαμβανόταν υπ' όψιν . Πρωταγωνιστής στις διαπραγματεύσεις ήταν ο πατέρας του αγοριού ο οποίος επέβαλε τους δικούς του όρους , ώστε να εξασφαλίσει παραπάνω προίκα για το γιο του. Κάποιες φορές τα παζάρια κρατούσαν για μεγάλο χρονικό διάστημα και αυτό ήταν ντροπιαστικό για τη

κοπέλα. Όταν όμως είχε καλό τέλος το προξενιό, ο προξενητής αμειβόταν με χρήματα, δώρα (συνήθως παπούτσια που το χόρευε την ημέρα του γάμου) αλλά και πολλές φιλοφρονήσεις . Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω τραγούδι που το έλεγαν στα αρραβωνιάσματα(Ντούλας 2011: 169) .

-Σήμερα λάμπει ο ουρανός , σήμερα λάμπει η μέρα ,
σήμερα αρραβωνιάζεται αϊτός την περιστέρα .

Ποιος ήτανε προξενεφτής και έχει φάει κανέλα
κι αντάμωσε χρυσόν αϊτό μαζί μι μπιρεστέρα?

-Ιγώ' μουνα προξενευτής και έχω φάει κανέλα .

Αρκετές φορές , το «ταίριασμα» του ζευγαριού γινόταν από τους ίδιους τους γονείς. Ο τόπος που γίνονταν το «νυφοδιάλεγμα» ήταν το σεργιάνι , μέσα απ' το οποίο γινόταν η αποτίμηση των προσόντων των νεαρών κοριτσιών . Η είσοδος του κοριτσιού στον κύκλο σήμαινε τη διαθεσιμότητά του ως μέλλουσα νύφη. Δεν ήταν λίγες οι φορές που οι γονείς αρραβώνιαζαν τα παιδιά τους στο καφενείο και απλά το ανακοίνωναν στα παιδιά τους , όταν γύριζαν στο σπίτι . «Σ' αρραβώνιασα , παιδί μ' , να ζήσεις και καλά στέφανα» . Και η κοπέλα δεν μπορούσε φυσικά να φέρει αντίρρηση , γιατί ήταν μεγάλη ντροπή να πάει αντίθετα στις επιλογές του πατέρα της , που φρόντιζε για την αποκατάσταση και το καλό της(Νάνος 2006: 22) .

Πολύ σπάνια είχαμε γάμους από έρωτα , καθώς οι ερωτικές επαφές αποτελούσαν απειλή για τη διαχείριση της σεξουαλικότητας , ένα σημαντικό στοιχείο μέσω του οποίου κρινόταν η τιμή μιας κοπέλας και μέσα από αυτή όλης της οικογένειας .Αν κάποιο κορίτσι ενέδιδε στον έρωτα κάποιου αγοριού , είχε να αντιμετωπίσει όλη την οικογένεια και τους συγγενείς της . Κι αν μεν ο άντρας κρατούσε το λόγο του και έπαιρνε το κορίτσι , ξεπλένονταν η ντροπή . Αντίθετα, αναγκαζόταν η οικογένειά της να δεχθεί τις παράλογες αξιώσεις της προίκας που ζητούσε ο γαμπρός για να γίνει γάμος. Πολλά κορίτσια που «έπεφταν σε αμαρτία» , όπως συχνά άκουγα από πολλές πληροφορήτριες του χωριού μου , « παντρεύονταν σε άλλο χωριό(Νάνος 2006: 28)»

Το παρακάτω τραγούδι είναι χαρακτηριστικό:

Όλες οι παπαρούνες με γέλια με χαρές

η δόλια η Παναγιούλα με δυο λαβωματιές .

Το λάβωμά της είναι πως δεν παντρεύεται

και μέσα στο χωριό της δεν προξενεύεται .

Ο εξευτελισμός που συνδέεται με τη κοπέλα, που δεν μπορούσε να έχει τον έλεγχο του εαυτού της , πολλές φορές είχε ως αποτέλεσμα σκληρές συμπεριφορές , που οδηγούσαν μέχρι την αυτοκτονία , το έγκλημα τιμής ή τη δολοφονία των καρπών του έρωτα , που το αναλάμβαναν γυναίκες συνήθως του συγγενικού περιβάλλοντος , με σκοπό να προστατέψουν τη γυναίκα που «πήρε το κακό δρόμο»(Νάνος 2006: 47)

Τεράστιο το φορτίο που κουβαλούσαν οι γυναίκες και πολύ υποτιμητικό , καθώς ήταν υποχρεωμένες ηθικά και υλικά να υποτάσσονται σε μια συγκεκριμένη ανδροκρατική ιδεολογία , που υφαίνει ένα περίπλοκο σύστημα αγοροπωλησίας ποικίλων αγαθών γύρω από το γάμο.

Η φωνή της γυναίκας μέσα από τραγούδια :

Αφήνω γεια , μανούλα μου ,

αφήνω γεια , πατέρα μου ,

αφήνω γεια το σπίτι μου .

-Και στο καλό , παιδάκι μου .

Αφήνω γεια στ' αδέρφια μου .

-Και στο καλό , αδερφούλα μας .

-Αφήνω γεια στη γειτονιά.

-Και στο καλό γειτόνισσα .

-Μάνα μου , γλυκιά μου μάνα ,

πότε μαλώσαμε αντάμα

και με διώχνεις τόσο αλάργα;

Εγώ στα ξένα θ' αρρωστήσω ,

ποια μανούλα να ζητήσω;

-Να ζητήσ' τη συννυφάδα
και την πρώτη σου κουνιάδα .

-Η κουνιάδα δεν αδειάζει ,
συννυφάδα δεν τη νοιάζει .

Επιπλέον πόνο και θλίψη εκφράζουν και τα παρακάτω τραγούδια :

1) Μια Παρασκευή κι ένα Σαββάτο βράδυ
η μάνα μ' μ' έδιωχνε από το σπιτικό μου
κι ο πατέρας μου κι αυτός μου λέει φεύγα .
Φεύγω κλαίγοντας , φεύγω παραπονιώντας .

2) -Πώς να βγω στολισμένη και μηλιά λουλουδιασμένη?
Δε μ' αφήνει ο πόνος να 'βγω απ' τη γλυκιά μανούλα μ' ,
δε μ' αφήνει ο πόνος νά ' βγω απ' το γλυκό πατέρα μ' ,
δε μ' αφήνει ο πόνος νά 'βγω απ' τα γλυκά μ' τ' αδέρφια .

3) Φίλοι μου και μπράτιμοί μου , καινούργιοι φίλοι μου ,
για καρτερείτε μπροστά στη ρούγα μου,
για παίζετε τ' άλογά σας μπροστά στη ρούγα μου
ώσπου να χαιρετήσει η μανούλα μου ,
ώσπου να χαιρετήσει ο πατέρας μου
ώσπου να χαιρετήσουν τα αδερφάκια μου ,
ώσπου να χαιρετήσουν οι φιλενάδες μου .

Μεγάλη συγκινητική φόρτιση , που συνοδευόταν με πολύ κλάμα , προξενούσε
και το παρακάτω τραγούδι:

Κλάψε , μανούλα μ' δυνατά , να γίνουν λάσπες και νερά ,
να μείνω ακόμα μια βραδιά στις μάνας μου την αγκαλιά .

Αρκετές φορές, παρατηρούνταν νέοι άνδρες να παντρεύονται μεγαλύτερες γυναίκες , επειδή η γυναίκα ήταν υπολογίσιμη εργατική δύναμη και οι γονείς της καθυστερούσαν να την παντρέψουν , για να μη τους λείψουν εργατικά χέρια . Άλλες πάλι φορές οι υποψήφιοι για παντρεία νέοι δεν ήταν σε θέση να δώσουν το «αγαρλίκι» , που κατά κανόνα επικρατούσε στα παλιότερα χρόνια στους Καραγκούνικους γάμους κι έτσι οι νέοι παντρεύονταν μεγάλες γυναίκες , οι οποίες ήταν διαθέσιμες . Παρότι μεγαλύτερη η γυναίκα δε σήμαινε πως βελτιώνει τη θέση της , γιατί τον πρώτο λόγο δεν τον είχε ο άντρας της αλλά ο πατέρας της , ο αρχηγός της οικογένειας που είχε και τη σακούλα , καθώς και η πεθερά και οι άλλες γυναίκες με υψηλή θέση στην ιεραρχία της εκτεταμένης οικογένειας(Νάνος 2006: 52) .

Πάντως σε σχέση με τη γυναίκα , ο άνδρας ήταν σε πλεονεκτικότερη θέση μέσα στο γάμο , καθότι η κοινωνία των Καραγκούνηδων ήταν ανδροκρατούμενη , αυστηρή και συντηρητική , με πολλές προκαταλήψεις και « πρέπει» που δύσκολα και πολύ αργά κατόρθωσαν να ξεπεράσουν .

Η προετοιμασία :

Στην Καρδίτσα και στα χωριά της οι προετοιμασίες του γάμου αρχίζουν μια εβδομάδα πριν την ημερομηνία που έχουν ορίσει για να γίνει ο γάμος. Οι πρώτοι προσκεκλημένοι του ζευγαριού είναι οι νονοί, οι οποίοι σύμφωνα και με την παράδοση είναι και οι κουμπάροι του ζευγαριού. Έπειτα ακολουθούν οι φίλοι (βλάμηδες) και τέλος οι κοντινοί συγγενείς. Το αμέσως επόμενο βήμα είναι το κλείσιμο των οργάνων και των μαγείρων που θα ετοιμάσουν το γαμήλιο τραπέζι(Νάνος 2006: 68).

Ένα από τα πιο συγκινητικά και γοητευτικά σημεία του Καραγκούνικου γάμου είναι η προετοιμασία της νύφης, η οποία ετοιμάζει τα προικιά της ώστε να είναι όλα καθαρά και καλοσιδερωμένα ώστε να μεταφερθούν στο σπίτι του μελλοντικού της συζύγου. Οι γονείς της νύφης παράλληλα συνήθιζαν να ασβεστώνουν και καθαρίζουν τις αυλές των σπιτιών τους ως ένδειξη χαράς για το επικείμενο χαρμόσυνο γεγονός(Νάνος 2006: 69).

Στην Καρδίτσα αλλά και σε κάθε χωριό του Θεσσαλικού κάμπου το γεγονός του γάμου αποτελούσε μια από τις σημαντικότερες ειδήσεις για αυτό και όλο το χωριό λάμβανε μέρος στην ευχάριστη αυτή διαδικασία. Προς το τέλος της εβδομάδας και συγκεκριμένα το Σάββατο το γλέντι άρχιζε στα σπίτια των νεόνυμφων όπου τον

χορό τον άνοιγαν πρώτα οι γονείς του ζευγαριού ύστερα ο γαμπρός και η νύφη και στο τέλος σηκώνονταν οι καλεσμένοι. Το φαγητό όπως είθισται σερβιριζόταν πριν τα μεσάνυχτα. Αυτός που δοκίμαζε πρώτος τα εδέσματα του μάγειρα ήταν ο νονός και αφού τα ενέκρινε γινόταν η δοκιμή και η μοιρασιά του φαγητού και στους υπόλοιπους καλεσμένους(Νάνος 2006:70).

Την ακριβώς επόμενη μέρα γινόταν ο γάμος (Κυριακή) όπου οι καλεσμένοι πήγαιναν στα σπίτια του γαμπρού και της νύφης και βοηθούσαν στην προετοιμασία τους. Ο γαμπρός ξυριζόταν και κουρευόταν, εξ ου και η φράση «στο τέλος ξυρίζουν το γαμπρό» και φορούσε την ανάλογη παραδοσιακή φορεσιά (φουστανέλα, τσαρούχια κλπ.). Αντίστοιχα και η νύφη φορούσε την εντυπωσιακή της φορεσιά υπό το άκουσμα παραδοσιακών γαμήλιων ασμάτων που τραγουδούσαν οι φίλες της καθώς την στόλιζαν(Νάνος 2006:70).

Όταν οι προετοιμασίες του ζεύγους ολοκληρωνόταν ένα κάρο στολισμένο με λουλούδια και κουδουνάκια πήγαινε στο σπίτι της νύφης για να παραλάβει τα προικιά. Το έθιμο όμως θέλει τις φίλες της νύφης να μην δίνουν τα προικιά αν δεν λάβουν καλό φιλοδώρημα από τους βλάμηδες (νεαροί άγαμοι, φίλοι του γαμπρού). Ακόμη και σήμερα πολλές από αυτές τις παραδόσεις διατηρούνται, μάλιστα συνηθίζεται στο γλέντι μετά τον γάμο να καρφισώνουν πάνω στη νύφη οι καλεσμένοι χαρτονομίσματα(Νάνος 2006:70).

ΕΙΚΟΝΑ 12 . Καραγκούνικος γάμος

3.1.2 ΤΑ ΘΕΟΦΑΝΙΑ

Σε ολόκληρο το θεσσαλικό κάμπο θεωρούν την ημέρα των Φώτων μία τεράστια θρησκευτική γιορτή. Ανήμερα αγιάζονται τα νερά και τα «παγανά» υποχωρούν. Παραμονή των Θεοφανίων ο παπάς περπατούσε όλο το χωριό και ταυτόχρονα κρατώντας ένα κουβαδάκι με αγιασμένο νερό και λίγο βασιλικό ράντιζε όλα τα σπίτια ψέλνοντας «Εν Ιορδάνη βαπτιζομένους Σου Κύριε». Τότε όλοι οι κάτοικοι ασπάζονταν το χέρι και το Σταυρό που κρατούσε ο ιερέας και οι γυναίκες κερνούσαν τον παπά με ποικίλα εδέσματα. Την ίδια ημέρα τα παιδιά έβγαιναν στις γειτονιές να πούνε τα κάλαντα των Θεοφανίων «Σήμερα τα Φώτα και ο Φωτισμός» (Τζιαμούρτας 2003:244)

Χαρακτηριστικό έθιμο της παραμονής των Θεοφανίων αποτελούν τα Ρογκάτσια η Ρογκατσάρια. Η λέξη αυτή προέρχεται από τον ήχο <<Ρούγκου - Ρούγκου>> που βγάζουν τα κουδούνια, τα οποία κρεμούν στη μέση τους οι ρουγκατσαραίοι. Το Λαϊκό δρώμενο των Ρουγκατσαραιών εκτυλίσσεται από την πρώτη του Γενάρη, του Αϊ Βασιλείου ανήμερα μετά την λειτουργία και τελειώνει την παραμονή των φώτων, του Σταυρού το μεσημέρι που φωτίζει ο παπάς. Γι' αυτό και λένε πως δεν πρέπει να ανταμώσουν οι Ρουγκατσαραίοι με τον παπά ή αν ανταμώσουν τυχαία βγάζουν τα προβίδια για να τους φωτίσει ο παπάς. Στα παλαιότερα χρόνια τούτα αποτελούσαν νόμο, αφού το έθιμο καθαυτό ειδωλολατρικό κατόρθωσε να διατηρηθεί στα χρόνια του χριστιανισμού (Τζιαμούρτας 2003: 246).

Τα Ρογκατσάρια είναι έθιμο της λαϊκής αγροτικής λατρείας και είναι γεμάτο μαγείες και συμβολισμούς. Οι Ρουγκατσαραίοι χτυπούν τα κουδούνια δυνατά και κάνουν θόρυβο για να ξυπνήσουν τη γη, Γαία, τη θεά της γονιμότητας, να ξυπνήσουν τις χθόνιες θεότητες της γης, αυτές της δυνάμεις που θα βοηθήσουν για τη ζωή και την ανάπτυξη των σπόρων της γης και των δέντρων, που θα δώσουν την άνοιξη και το καλοκαίρι τους καρπούς, τους τόσο απαραίτητους για την ζωή των ανθρώπων. Πέρα όμως από όλα αυτά η μεταμφίεση, οι κινήσεις και οι εκφράσεις του θιάσου αυτού αποτελούν ένα σύνολο με στοιχεία μαγικά και συμβολικά (Τζιαμούρτας 2003: 248).

Οι Ρουγκατσαραίοι είναι μια ομάδα που αποτελείται από τους αράπηδες ή αραπάδες μεταμφιεσμένοι με δέρματα προβάτων (προβιές) και γυναικεία ενδύματα,

την νύφη και τον γαμπρό ντυμένοι με την επίσημη νυφιάτικη, γαμπριάτικη τοπική ενδυμασία, το γιατρό και ένα Ρογκατσάρι που σέρνει το γαϊδούρι με το οποίο οι Ρογκατσαραίοι μαζεύουν κρέατα, λουκάνικα, διάφορα άλλα προϊόντα και χρήματα. Τα συναισθήματα που προκαλούσαν τα Ρογκάτσια ήταν ανάμεικτα. Φόβος στα μικρότερα παιδιά που έτρεχαν να κρυφτούν στα σπίτια τους όταν τους έβλεπαν. Χαρά και συγκίνηση στους μεγαλύτερους. Αρκετοί είναι οι μορφωτικοί σύλλογοι που αναβιώνουν αυτό το έθιμο σήμερα.(Τζιαμούρτας 2003:252-255)

Την άλλη μέρα το πρωί, όλοι πήγαιναν στην εκκλησία έχοντας μαζί τους ένα μικρό μπουκαλάκι με νερό. Στο τέλος της λειτουργίας ο παπάς αγίαζε τα μπουκαλάκια τα οποία τα έπαιρναν οι πιστοί στο σπίτι τους και αγίαζαν το σπίτι, τον κήπο, το στάβλο, τα χωράφια, κ.α. Πίστευαν πως το νερό είναι γονιμοποιός και καθαρτήριο δύναμή. Όσο αγίασμα περίσσευε το κρατούσαν και το χρησιμοποιούσαν για τις ασθένειες(Τζιαμούρτας 2003: σελ. 245).

Την ημέρα των Φώτων, αν ήταν καλός ο καιρός , μετά τη λήξη της λειτουργίας, μαζεύονταν όλοι στο προαύλιο της εκκλησίας και οι γυναίκες χόρευαν και τραγουδούσαν εθμικά παραδοσιακά τραγούδια. Στη συνέχεια το γλέντι μεταφέρονταν στην πλατεία όπου εκεί συμμετείχαν και οι άντρες. Το τραγούδι που άνοιγε το γλέντι την ημέρα εκείνη ήταν το «Ηρθαν τα Φώτα τα στιγνά». (Ανυφαντής Πεσλής 2010: 35)

ΕΙΚΟΝΑ 13. Ρογκατσάρια

ΕΙΚΟΝΑ 14. Ρογκατσάρια

3.1.3 ΤΟ ΤΡΙΩΔΙΟ

Τα χωριά της Καρδίτσας και ειδικά το Καλλιφώνι φημίζονται για την αγάπη των κατοίκων για το τραγούδι και το χορό. Κάθε Κυριακή λοιπόν μετά την θεία λειτουργία της Κυριακής από την ημέρα των Φώτων έως και την Κυριακή της Αποκριάς, οι γυναίκες του χωριού τραγουδούσαν και χόρευαν . Η συμμετοχή των αντρών γίνονταν μόνο τις Απόκριες στη πλατεία του χωριού και σε διαφορετικό κύκλο από τις γυναίκες. Οι άνθρωποι τρίτης ηλικίας ήταν πάντα πρώτοι στο χορό. Το απόγευμα της Κυριακής στα παραδοσιακά καφενεία έρχονταν οι οργανοπαίχτες και ψυχαγωγούσαν τον κόσμο με κέφι και μουσική μέχρι τα ξημερώματα. Τα τραγούδια όμως τα τραγουδούσαν χωρίς την συνοδεία μουσικών οργάνων. Ανήμερα της Καθαράς Δευτέρας οι νοικοκυρές προετοιμάζονταν για την νηστεία καθαρίζοντας τα κουζίνα τους σκεύη αλλά και πλένοντας τα ρούχα τους. Ταυτόχρονα , τα παιδιά έπαιζαν ξέγνοιαστα στις γειτονιές (Ανυφαντής-Πεσλής, 2010: 34)

Τα τραγούδια που αφορούσαν το έθιμο της Αποκριάς ήταν τα εξής:

«Απ’ του Τριώδ’ κι ως τ’ς Απόκριες», το χόρευαν στα τρία και το τραγουδούσαν οι γυναίκες τις τρεις Κυριακές της Αποκριάς. Ειδικά το βράδυ της Τυρινής.

«Το μάθατε τι έγινε», το χόρευαν στα τρία και το τραγουδούσαν οι γυναίκες το βράδυ της Κυριακής της Αποκριάς.

«Μάνα τουν άντρα απ’ μ’ έδουσες», το χόρευαν στα τρία και το τραγουδούσαν οι γυναίκες. Τραγούδι με σκωπτικό περιεχόμενο, όπως αυτά που συνηθίζονταν να λέγονται την περίοδο της Αποκριάς.

«Ακούτε τι παρήγγειλε η Καθαρά Δευτέρα», καλαματιανός χορός που τον χόρευαν και τον τραγουδούσαν οι γυναίκες την Κυριακή της Αποκριάς και το απόγευμά της Καθαράς Δευτέρας.

«Τι να σε κάνω Χάϊδω μ’», χορός στα τρία που τον χόρευαν και τον τραγουδούσαν οι γυναίκες όλη την περίοδο της Αποκριάς.

«Παρασκευή το ίδιαζε», καλαματιανός χορός που τον χόρευαν και τον τραγουδούσαν οι γυναίκες όλη την περίοδο της Αποκριάς.

«Της τριανταφυλλιάς τα φύλλα»-«Ο Μενούσης», τραγούδια στα τρία που τα χόρευαν και γυναίκες και άντρες σε διαφορετικούς κύκλους το βράδυ της Κυριακής της Τυρινής.(Ανυφαντής-Πεσλής, 2010: 36,38)

ΕΙΚΟΝΑ 15. Καραγκούνες χορεύουν αποκριάτικους χορούς, 1964.

ΕΙΚΟΝΑ 16. Αρκουδιάρης με την αρκούδα της Κυριακής της Τυρινής, 1958

ΕΙΚΟΝΑ 17. Οικογενειακή αναμνηστική φωτογραφία Απόκριες.

ΕΙΚΟΝΑ 18. Αποκριάτικοι χοροί στην πλατεία του χωριού.

ΕΙΚΟΝΑ 19. Χορός τις Απόκριες στην πλατεία του χωριού, 1950.

ΕΙΚΟΝΑ 20. Άντρες με παραδοσιακές ενδυμασίες του χωριού στις Απόκριες.

3.1.4 ΤΟ ΠΑΣΧΑ

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, για τους Καραγκούνηδες, η θρησκεία αποτελεί το πιο σημαντικό μέρος της ζωής τους. Έτσι λοιπόν τηρούσαν με θρησκευτική ευλάβεια την νηστεία που όριζε η εκκλησία. Για να συμμετέχουν στην Θεία Κοινωνία έλεγαν πως έπρεπε να «τρημερήσουν». Με λίγα λόγια για τρεις μέρες λάμβαναν μόνο ψωμί και νερό. Κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Εβδομάδας οι κάτοικοι του χωριού εκκλησιάζονταν το βράδυ. Δεν είναι λίγες οι φορές που ξαγρυπνούσαν κιάλας ακούγοντας τους εκκλησιαστικούς, πασχαλινούς ύμνους της εκκλησίας. Αυτό γίνονταν μέχρι το Μεγάλο Σάββατο, δηλαδή μέχρι την Ημέρα της Ανάστασης. Έπειτα, πήγαιναν στο σπίτι τους όπου έτρωγαν τη μαγειρίτσα(Πεσλής 2010: 30).

Την Κυριακή του Πάσχα από νωρίς ξεκινούσε το γλέντι. Τις πρωινές ώρες έτρωγαν και τραγουδούσαν στο σπίτι τους ενώ το μεσημέρι μετά το χτύπημα της καμπάνας πήγαιναν στην εκκλησία να παρακολουθήσουν τον εσπερινό. Μετά τον εσπερινό οι γυναίκες του χωριού χόρευαν και τραγουδούσαν στο προαύλιο της εκκλησίας. Τον χορό ακολουθούσαν και οι άντρες σε διαφορετικό πάντα κύκλο. Ο δάσκαλος και ο παπάς του χωριού έσυραν πρώτοι πολλές φορές τον χορό(Πεσλής 2010:32).

Την Δευτέρα και την Τρίτη του Πάσχα μετά τον εσπερινό χόρευαν όλοι στο προαύλιο του μοναστηριού της Παναγίας της Φανερωμένης. Χορό έστηναν στην εκκλησία και την Παρασκευή του Πάσχα στην γιορτή της Παναγίας και την Κυριακή του Θωμά αλλά και στην γιορτή της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου του Νέου όπου έπεφτε μέσα στην αναστάσιμη περίοδο. (Πεσλής 2010:34-35)

Τραγούδια που έλεγαν κατά την διάρκεια του Πάσχα

«Ποιος είν' άξιος κι αγρήγουρος», τραγούδι στα βήματα του χορού στα τρία και του καλαματιανού. Το τραγουδούσαν έξω από την εκκλησία και ήταν ο πρώτος χορός που άνοιγε το σεργιάνι την περίοδο του Πάσχα.

«Τώρα είν' η Μάης κι άνοιξη», τραγούδι με ιδιόμορφο ρυθμό. Το πρώτο μέρος του είναι σε ελεύθερο ρυθμό και στα βήματα του συρτού περπατητού χορού με 7 βήματα, ενώ το δεύτερο μέρος είναι στα τρία. Είναι ένα από τα λίγα τραγούδια που μιμλούν

για την παραδοσιακή φορεσιά και το νυφικό σαγιά που φορούσαν οι Καραγκούνες νύφες όταν έμπαιναν στο χορό.

«Κάτω στον κάμπο τον πλατύ», το χόρευαν και το τραγουδούσαν τη Δευτέρα και την Παρασκευή της Πασχαλιάς στο προαύλιο του μοναστηριού της Παναγίας. Το τραγούδι είναι στο ίδιο ρυθμομελωδικό μοτίβο με το προηγούμενο.

«Τη Λαμπρή την Πασχαλιά», καλαματιανός χορός που τον χόρευαν τα απογεύματα και τις τρεις μέρες του Πάσχα στην πλατεία του χωριού και οι άντρες και οι γυναίκες. Ένα τραγούδι που μιλάει για τις κοινωνικές διαφορές στην κοινότητα. Επίσης αναφέρεται στο 'μπουρανί' ένα είδος φαγητού σούπας με λάχανα και μπλουγούρι που το έτρωγαν την περίοδο της νηστείας αλλά το έτρωγαν πολύ συχνά και οι πιο φτωχοί(Πεσλής 2010: 41).

«Ένας κοντός κοντούτσικος»-«Μάρω Μαρούσω του παπά», το πρώτο τραγούδι είναι στα τρία, με το πόδι να μπαίνει έντονα προς το κέντρο του κύκλου και χορεύονταν χόρευαν τα απογεύματα και τις τρεις μέρες του Πάσχα στην πλατεία του χωριού από τις γυναίκες. Ενώ το δεύτερο είναι πηδηχτός χορός, στον οποίο συμμετείχαν και οι άντρες. «Αρχοντογιός παντρεύεται», τσάμικος χορός που τον χόρευαν και γυναίκες και άντρες στην πλατεία του χωριού όλη τη διάρκεια του Πάσχα. «Η Μαριώ η μαυρουμάτα», καλαματιανός χορός που χορεύονταν από άντρες και γυναίκες στην πλατεία του χωριού όλη τη διάρκεια του Πάσχα. Το τραγούδι αυτό μιλάει για τις κοινωνικές καταστάσεις του χωριού και το έθιμο της προίκας(Πεσλής 2010: 44).

«Σαράντα πέντε σήμαντρα», τσάμικος χορός που χορεύονταν από γυναίκες και άντρες στην πλατεία του χωριού. Το ποιητικό του κείμενο είναι απόσπασμα από το 'Θρήνο της Αγίας Σοφίας' που τραγουδούσαν οι κάτοικοι τις ημέρες του Πάσχα και αφορούσε την Άλωση της Κωνσταντινούπολης και το χάσιμο της Αγίας Σοφίας.

(Πεσλής 2010:38-39)

ΕΙΚΟΝΑ 21. Γυναίκες του χωριού χορεύουν πασχαλινούς χορούς

ΕΙΚΟΝΑ 22. Αριστερά: Πρωί της Πασχαλιάς σε Καραγκούνικο σπίτι Δεξιά:
Απόγευμά της Πασχαλιάς στην πλατεία του χωριού.

Β' ΜΕΡΟΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

4.1 ΓΛΩΣΣΑ-ΙΔΙΩΜΑΤΙΣΜΟΙ

Η γλώσσα των αρχαίων Θεσσαλών ανήκει στην αιολική διάλεκτο. Την αιολική την μιλούσαν οι κάτοικοι της ανατολικής Θεσσαλίας, ενώ στη δυτική είχαν προστεθεί και στοιχεία της δωρικής διαλέκτου. Έτσι έχουμε διάφορα γλωσσικά ιδιώματα. Οι κάτοικοι των πεδινών περιοχών των Τρικάλων και της Καρδίτσας μιλούσαν ως Καραγκούνηδες ένα γλωσσικό ιδίωμα που ανήκει στις «βόρειες νεοελληνικές διαλέκτους και χαρακτηριζόταν από διάφορα ιδιωματικά στοιχεία (Ντούλας 2011: 69)»

Μερικά από τα ιδιωματικά τραγούδια που χρησιμοποιούσαν στα τραγούδια εργασίας είναι τα παρακάτω:

Τα πάθη φωνηέντων. Αφαίρεση, έκθλιψη, συγκοπή, αποκοπή και ανάπτυξη.

π.χ. μωρέ Δήμαρχε → μωρ' Δήμαρχε, το αρνί → τ' αρνί, εξήντα δύο → ξηνταδύο, κανένας → κανιένας.

Οι αντωνυμίες μου, σου... γίνονται μ', σ'....

Επίσης συχνά γίνεται και αντικατάσταση φωνηέντων. π.χ. τα στεγνά → τα στιγνά. Η σύνταξη με πλάγια αιτιατική είναι ένα ακόμα χαρακτηριστικό της τοπικής διαλέκτου. π.χ. τάξε του μάνα → τάξ' τον μάνα. Ένα άλλο στοιχείο είναι ότι ακόμα και τα αρσενικά κύρια ονόματα έχουν άρθρο θηλυκό. π.χ. ο Γιάννης → η Γιάννης, ο Μάης → η Μάης. Τέλος, συχνή είναι η χρήση επιφωνημάτων ή λέξεων μέσα στο τραγούδι για να κρατηθεί ο ρυθμός σταθερός ή για να δώσουν έμφαση σε κάποια άλλη λέξη. π.χ. στον κάμπο → κα(νά)μπο, χιρετίσματα → χι(νι)ρετίσματα (Ντούλας 2011: 70).

4.2 ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Για να κατανοήσει όμως κάποιος σε βάθος την ψυχοσύνθεση ενός λαού πρέπει εκτός από την ιστορία του να μελετήσει και τον πολιτισμό του. Το δημοτικό τραγούδι είναι ένα από τα κύρια στοιχεία του πολιτισμού κάθε τόπου. Μέσα από αυτό

μπορεί ο καθένας να διδαχθεί την απλότητα στη σκέψη, τη λιτότητα στην έκφραση, το πηγαίο αίσθημα, καθώς και την αυθεντικότητα της ανθρώπινης ύπαρξης(Τζιαμούρτας 2003:425).

Το Ελληνικό δημοτικό τραγούδι είναι μία ανεξάντλητη πηγή έκφρασης συναισθημάτων. Μέσα από τους λίγους στίχους και την απλή μελωδική γραμμή μπορεί κανείς να κατανοήσει όλες τις παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα του Ελληνικού λαού.(Τζιαμούρτας 2003:619)

Για τον Καραγκούνικο λαό, όπως και για πολλούς άλλους, ήταν ένας τρόπος έκφρασης σκέψεων και συναισθημάτων για τις διάφορες περιστάσεις της ζωής. Η αγάπη, ο γάμος, ο θάνατος, η ξενιτιά, ήταν πάντα κάποια από τα στοιχεία που σημάδευαν την ψυχή τους. Σε κάθε ευκαιρία που τους δίνονταν χόρευαν και τραγουδούσαν. Η γνήσια παραδοσιακή φωνή τους μένει αναλλοίωτη μέσα στους αιώνες γεμάτη φλόγα, ομορφιά και αλήθεια. Η ψυχή του δημοτικού τραγουδιού είναι διαποτισμένη από τη φύση και τον ανθρώπινο μόχθο.(Τζιαμούρτας 2003: 426)

Όπως και τα άλλα ήδη τέχνης, έτσι κι αυτό εκπέμπει διάφορα μηνύματα. Γι' αυτό και τα τραγούδια τα χωρίζουμε σε κατηγορίες ανάλογα με το περιεχόμενό τους. Η λεβεντιά και η ανδρεία υμνούνται στα κλέφτικα τραγούδια. Η τρυφερότητα και η αγάπη στα τραγούδια της ξενιτιάς. Η ομορφιά της γυναίκας με την πλουμιστή φορεσιά της κυρίως στα τραγούδια που έχουν σχέση με την Καραγκούνα, αλλά και στα τραγούδια του γάμου, της αποκριάς, της Λαμπρής, καθώς και σε διάφορα πανηγυρικά(Τζιαμούρτας 2003:458).

Τα γνωρίσματα των Καραγκούνηδων ήταν η αρρενωπότητα και το αργό και βαρύ περπάτημα. Η Καραγκούνα από την άλλη ήταν μία γυναίκα με έντονα χαρακτηριστικά. Τα μάτια της, τα φρύδια της, τα σγουρά και μακριά μαλλιά της, το λυγρόκορμο και ρυθμικό περπάτημά της, επισημαίνονταν με τρυφερότητα στα δημοτικά τραγούδια. Πολλές φορές χρησιμοποιούνταν ακόμα και στοιχεία της φύσης όπως το φεγγάρι, ο ήλιος και τα πουλιά για να αναδείξουν την ομορφιά της. Η πλουμιστή φορεσιά της με τα διάφορα στολίδια βοηθούσε επίσης στην ανάδειξη αυτής της ομορφιάς.(Τζιαμούρτας 2003: 427)

Στην Ελλάδα υπήρχε μία ποικιλία και ένας πλούτος τραγουδιών, χορών και ενδυμασιών. Από τα πολύ παλιά χρόνια, μέχρι και σήμερα, το δημοτικό τραγούδι δίνει χρώμα και κέφι στο ελληνικό γλέντι. Κι αυτό γιατί εκφράζει τα μεράκια και τις

ελπίδες των ανθρώπων. Τα τραγούδια του κάμπου ήταν άλλοτε χορευτικά και άλλοτε επιτραπέζια ή αλλιώς τραπεζιάτικα ή της τάβλας όπως έλεγαν οι παλιότεροι. Πάντα όμως ρυθμικά, ταπεινά και πρόσχαρα. Τα όργανα που αποτελούσαν συνήθως την ορχήστρα ήταν το κλαρίνο, το βιολί και το λαούτο. Χαρακτηριστικοί χοροί ήταν ο χορός στα τρία, ο συρτός ή αλλιώς καλαματιανός και ο τσάμικος. Αυτοί χορεύονται ακόμη και σήμερα σε όλα τα πανηγύρια και τις εκδηλώσεις.(Τζιαμούρτας 2003: 620)

4.3 Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Στην περιοχή του Καλλιφωνίου χρησιμοποιούνται κυρίως οι πεντατονικές κλίμακες ή χρωματικά πεντάχορδα (Baud Bony 1984: 63, Ciobanu 1959: 144-146) με πεντατονική βάση (Κατσανεβάκη 1998: 204-209), τρίχορδο ή επτάχορδο ή οκτάχορδο σύστημα (Κατσανεβάκη 1998: 182-185) τα οποία έχουν συγγένεια με τη βυζαντινή μουσική και διατονικοί τρόποι που παραπέμπουν σε ένα τροπικό σύστημα.

Αναλυτικά χρησιμοποιούνται οι εξής τρόποι:

1. Πεντατονική ανημιτονική του Λα. π.χ. 5.1.1, 5.2.1, 5.2.3, 5.2.4.
2. Ήχος Πρώτος με έλξη στον Κε ή τρόπος του Ρε με έλξη στον Λα ή τρίχορδο Σαρακατσάνικο με διατονική εξέλιξη. π.χ. 5.2.2.
2. Διατονικός τρόπος με βάση το Σολ. π.χ. 5.2.5.
4. Ανημιτονική πεντατονική με βάση το Λα. π.χ. 5.2.6.
5. Χρωματικό πεντάχορδο (Σολ-Λα-Σιb-Ντο#-Ρε) βασισμένο στο ημιτονικό τετράχορδο (Λα-Σιb-Ρε). π.χ. 5.2.7, 5.3.4.

6. Ανημιτονική πεντατονική με βάση το Ρε (Ντο-Ρε(Τ)-Φα-Σολ-Λα-Ντο). π.χ. 5.2.8.

7. Ανημιτονική πεντατονική με βάση το Ντο (Ντο(Τ)-Ρε-Φα-Σολ-Λα-Ντο). π.χ. 5.3.1.

8. Ανημιτονική πεντατονική με βάση το Σολ (Ρε-Σολ(Τ)-Λα-Σι). π.χ. 5.3.2, 5.3.3.

9. Ανημιτονική πεντατονική με βάση το Σολ (Σολ(Τ)-Λα-Σι-Ρε-Μι). π.χ. 5.3.5, 5.3.6.

10. Διατονικός τρόπος με βάση το Σολ(Δι) με κινούμενο φθόγγο το Σι(Ζω). π.χ. 5.3.7, 5.3.9.

11. Διατονικός τρόπος με βάση το Λα (Λα-Σι-Ντο-Ρε-Μι). π.χ. 5.3.8. .

4.4 ΜΟΥΣΙΚΗ

Η μεταγραφή των τραγουδιών έγινε στην Ευρωπαϊκή σημειογραφία. Στην αρχή της παρτιτούρας τονίζεται ο τίτλος του τραγουδιού. Τις περισσότερες φορές ο τίτλος είναι ο πρώτος στίχος του τραγουδιού. Έπειτα σημειώνεται η ρυθμική αγωγή του τραγουδιού. Για την αποφυγή πολλών βοηθικών γραμμών μεταγράφηκαν όλα τα κομμάτια.

Οι διακεκομμένες γραμμές που χρησιμοποιήθηκαν στο κείμενο της παρτιτούρας, δείχνουν την ένωση των συλλαβών της ίδιας λέξης. Ενώ τα γράμματα ή οι συλλαβές που βρίσκονται στις παρενθέσεις είναι επιφωνήματα που χρησιμοποιούνται στην τοπική διάλεκτο.

Προσπάθησα να αποδώσω τους φθόγγους όσο ακριβέστερα γίνονταν. Γι' αυτούς όμως που η απόδοσή τους δεν ήταν ακριβής στην ευρωπαϊκή μουσική, χρησιμοποιήθηκαν διάφορα σύμβολα. Τα σύμβολα αυτά είναι τα εξής:

1. :Για την αναπνοή των τραγουδιστών.
2. :Για τους τονισμένους φθόγγους.
3. :Σύντομη επέρειση. Η εκτέλεσή της γίνεται όσο πιο σύντομά, παίρνοντας από τον κύριο φθόγγο την ελάχιστη αξία.
4. :Για τη μετάβαση της φωνής από έναν φθόγγο σε έναν άλλον με ολίσθημά.
5. :Για δύο φθόγγους που ανήκουν στον κύριο φθόγγο και γράφονται πριν από αυτόν. Ο πρώτος φθόγγος από τους δύο είναι ο κύριος φθόγγος και ο δεύτερος απέχει από τον πρώτο διάστημα δευτέρας ανιόν.

6. : Για δύο φθόγγους που ανήκουν στον κύριο φθόγγο και γράφονται πριν από αυτόν. Ο πρώτος φθόγγος από τους δύο είναι ο κύριος φθόγγος και ο δεύτερος απέχει από τον πρώτο διάστημα δευτέρας κατιόν.

4.5 ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΡΙΑΣ

4.5.1 ΑΠ' ΤΟΥ ΤΡΙΩΔ' ΚΙ ΩΣ Τ'Σ ΑΠΟΚΡΙΕΣ

Έχει μεταγραφεί ένα διάστημα 8ης πάνω. Στο τραγούδι αυτό είναι έντονο το ρυθμικό στοιχείο και ο πρώτος χρόνος κάθε μέτρου είναι αρκετά δυνατός. Τραγουδί στα βήματα του χορού στα τρία. Το τραγουδούσαν και το χόρευαν οι γυναίκες τα βράδια των Κυριακών όλης της περιόδου των Αποκριών, και ειδικά το βράδυ της Κυριακής της Τυρινής. Τα χέρια ήταν κάτω και πιασμένα από τον καρπό(Ντούλας 2011: 682).

4.5.2 ΤΟ ΜΑΘΑΤΕ ΤΙ ΕΓΙΝΕ

Το τραγούδι έχει μεταγραφεί ένα διάστημα 8ης πάνω. Τραγούδι με έντονο το ρυθμικό στα βήματα του χορού στα τρία. Το τραγουδούσαν και το χόρευαν οι γυναίκες τα βράδια των Κυριακών όλης της περιόδου των Αποκριών. Τα χέρια ήταν κάτω και πιασμένα από τον καρπό. Τραγούδι με σκωπτικό περιεχόμενο(Ντούλας 2011: 682).

4.5.3 ΜΑΝΑ ΤΟΥΝ ΑΝΤΡΑ ΑΠ' Μ' ΕΛΟΥΣΕΣ

Το έχει μεταγραφεί ένα διάστημα 8ης πάνω. Τραγούδι με έντονο το ρυθμικό στα βήματα του χορού στα τρία. Το τραγουδούσαν και το χόρευαν οι γυναίκες τα βράδια των Κυριακών όλης της περιόδου των Αποκριών. Τα χέρια ήταν κάτω και πιασμένα από τον καρπό. Τραγούδι με σκωπτικό περιεχόμενο (Ντούλας 2011: 682).

4.5.4 ΑΚΟΥΤΕ ΤΙ ΠΑΡΗΓΓΕΙΛΕ Η ΚΑΘΑΡΑ ΔΕΥΤΕΡΑ

Το τραγούδι έχει μεταγραφεί ένα διάστημα 8ης πάνω. Τραγούδι με έντονο το ρυθμικό στα βήματα του καλαματιανού χορού. Το τραγουδούσαν και το χόρευαν οι γυναίκες τα βράδια των Κυριακών όλης της περιόδου των Αποκριών. Τα χέρια ήταν κάτω και πιασμένα από τον καρπό. Τραγούδι με σκωπτικό περιεχόμενο(Ντούλας 2011: 682).

4.5.5 ΤΙ ΝΑ ΣΕ ΚΑΝΩ ΧΑΪΔΩ Μ'

Έχει μεταγραφεί ένα διάστημα 8ης πάνω. Τραγούδι με έντονο αλλά και αργό ρυθμό στα βήματα του χορού στα τρία. Το τραγουδούσαν και το χόρευαν οι γυναίκες τα βράδια των Κυριακών όλης της περιόδου των Αποκριών. Τα χέρια ήταν κάτω και πιασμένα από τον καρπό(Ντούλας 2011: 683).

4.5.6 ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΟ ΙΔΙΑΖΕ

Το τραγούδι έχει μεταγραφεί ένα διάστημα 8ης πάνω. Τραγούδι με έντονο ρυθμό στα βήματα του καλαματιανού χορού. Το τραγουδούσαν και το χόρευαν οι γυναίκες τα βράδια των Κυριακών όλης της περιόδου των Αποκριών. Τα χέρια ήταν κάτω και πιασμένα από τον καρπό(Ντούλας 2011: 683).

4.5.7 ΤΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑΣ ΤΑ ΦΥΛΛΑ

Το τραγούδι έχει μεταγραφεί ένα διάστημα 7ης Μ πάνω. Γρήγορο τραγούδι στα βήματα του χορού στα τρία. Χορεύονταν όπως το χασαποσέρβικο. Τα χέρια ήταν

πάνω και πιασμένα από τους ώμους. Το τραγουδούσαν και το χόρευαν γυναίκες και άντρες τα βράδια των Κυριακών όλης της περιόδου των Αποκριών, σε διαφορετικούς κύκλους. Όταν τελείωνε το τραγούδι χόρευαν απ' ευθείας το επόμενο, ο Μενούσης(Ντούλας 2011: 683).

4.5.8 Ο ΜΕΝΟΥΣΗΣ

Έχει μεταγραφεί ένα διάστημα 8ης πάνω. Γρήγορο τραγούδι στα βήματάτου χορού στα τρία. Χορεύονταν όπως το χασαποσέρβικο. Τα χέρια ήταν πάνω και πιασμένα από τους ώμους. Το τραγουδούσαν και το χόρευαν γυναίκες και άντρες τα βράδια των Κυριακών όλης της περιόδου των Αποκριών, σε διαφορετικούς κύκλους. Χορεύονταν απ' ευθείας μετά το τραγούδι «Της τριανταφυλλιάς τα φύλλα»(Ντούλας 2011: 684).

4.6 ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ_ΤΟΥ_ΠΑΣΧΑ

4.6.1 ΠΟΙΟΣ ΕΙΝ' ΑΞΙΟΣ ΚΙ ΑΓΡΗΓΟΥΡΟΣ

Έχει μεταγραφεί ένα διάστημα 8ης πάνω. Με αυτό άρχιζε το σεργιάνι την περίοδο του Πάσχα. Το τραγουδούσαν και το χόρευαν οι γυναίκες στο προαύλιο της εκκλησίας πριν τον εσπερινό της αγάπης με εναλλαγές στα βήματα του τσάμικου χορού και στου καλαματιανού. Τα χέρια ήταν κάτω και πιασμένα από τον καρπό(Ντούλας 2011: 685)

4.6.2 ΤΩΡΑ ΕΙΝ' Η ΜΑΗΣ ΚΙ ΑΝΟΙΞΗ

Έχει μεταγραφεί ένα διάστημα 8ης πάνω. Το τραγούδι αυτό έχει ένα ιδιόμορφο ρυθμικό μοτίβο. Το πρώτο μέρος του είναι ένα Πασχαλιάτικο μοτίβο του συρτού περπατητού χορού στα επτά βήματα το οποίο υπάρχει και σε άλλες περιοχές της Καρδίτσας και το δεύτερο στα βήματα του χορού στα τρία. Ο συνδυασμός όμως

και των δύο αυτών ρυθμών συναντάται μόνο στο συγκεκριμένο χωριό. Είναι ένα από τα λίγα τραγούδια που κάνουν αναφορά στην τοπική ενδυμασία και ιδιαίτερα στο νυφικό σαγιά που φορούσαν οι νύφες όταν έμπαιναν στον πασχαλινό χορό. Τα χέρια ήταν κάτω και πιασμένα από τον καρπό(Ντούλας 2011: 686).

4.6.3 ΚΑΤΩ ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ ΤΟΝ ΠΛΑΤΥ

Έχει μεταγραφεί ένα διάστημα 8ης πάνω. Είναι στο ίδιο ρυθμομελωδικό μοτίβο με το προηγούμενο. Το τραγουδούσαν και το χόρευαν οι γυναίκες από τη δεύτερη μέρα του Πάσχα έως την Παρασκευή της Παναγίας στο προαύλιο του Μοναστηριού, όπως συμβαίνει στις περισσότερες περιοχές του Θεσσαλικού κάμπου. Το τραγούδι αυτό έχει επιρροές από τον εκκλησιαστικό χώρο(Ντούλας 2011: 687).

4.6.4 ΤΗ ΛΑΜΠΡΗ ΤΗΝ ΠΑΣΧΑΛΙΑ

Έχει μεταγραφεί ένα διάστημα 7ης Μ πάνω. Το τραγουδούσαν και το χόρευαν άντρες και γυναίκες τα απογεύματα στην πλατεία και τις τρεις μέρες του Πάσχα σε διαφορετικούς κύκλους. Είναι ένας καλαματιανός χορός και τα χέρια είναι κάτω και πιασμένα από τους καρπούς και στους άντρες και στις γυναίκες. Το τραγούδι αναφέρεται στην ύπαρξη του Δήμου, του Δημάρχου στην κοινότητα αλλά και στα έργα του. Ταυτόχρονα κάνει αναφορά στις κοινωνικές καταστάσεις του χωριού μνημονεύοντας το μπουρανί, ένα είδος νηστίσιμης σούπας με λάχανα και μπλου γούρι που το έτρωγαν και οι φτωχοί όλη το χρόνο(Ντούλας 2011:687).

4.6.5 ΕΝΑΣ ΚΟΝΤΟΣ ΚΟΝΤΟΥΤΣΙΚΟΣ

Έχει μεταγραφεί ένα διάστημα 8ης πάνω. Το τραγουδούσαν άντρες και γυναίκες στο χοροστάσι στην πλατεία του χωριού σε διαφορετικούς κύκλους, στα

βήματα του χορού στα τρία με το πόδι να μπαίνει έντονα προς το κέντρο του κύκλου. Τα χέρια ήταν κάτω και πιασμένα από τον καρπό(Ντούλας 2011: 688).

4.6.6 ΜΑΡΩ ΜΑΡΟΥΣΩ ΤΟΥ ΠΑΠΑ

Έχει μεταγραφεί ένα διάστημα 8ης πάνω. Είναι στο ίδιο ρυθμομελωδικό μοτίβο με το προηγούμενο. Είναι ένας πηδηχτός χορός με τον οποίο έκλεινε το σεργιάνι κάθε απόγευμα και τις τρεις μέρες του Πάσχα. Στο χορό αυτό άντρες και γυναίκες έμπαιναν στον ίδιο κύκλο πιασμένοι με τα χέρια από τους καρπούς και κάτω(Ντούλας 2011: 688).

4.6.7 ΑΡΧΟΝΤΟΓΙΟΣ ΠΑΝΤΡΕΥΕΤΑΙ

Έχει μεταγραφεί ένα διάστημα 8ης πάνω. Το τραγουδούσαν γυναίκες και άντρες την περίοδο του Πάσχα, σε διαφορετικούς κύκλους, στα βήματα του τσάμικου χορού(Ντούλας 2011: 689).

4.6.8 Η ΜΑΡΙΩ Η ΜΑΥΡΟΥΜΑΤΑ

Έχει μεταγραφεί ένα διάστημα 8ης πάνω. Το τραγουδούσα νάντρες και γυναίκες, με τα χέρια κατεβασμένα και πιασμένα από τους καρπούς, σε διαφορετικούς κύκλους, στα βήματα του καλαματιανού χορού. Το τραγούδι αναφέρεται στις κοινωνικές καταστάσεις της εποχής αλλά και τις κοινότητας(Ντούλας 2011: 689).

4.6.9 ΣΑΡΑΝΤΑ ΠΕΝΤΕ ΣΗΜΑΝΤΡΑ

Έχει μεταγραφεί ένα διάστημα 8ης πάνω. Το τραγουδούσαν άντρες και γυναίκες στην πλατεία του χωριού, σε ξεχωριστούς κύκλους, με τα χέρια κάτω και πιασμένα από τους καρπούς, στα βήματα του τσάμικου χορού. Το ποιητικό κείμενο του τραγουδιού είναι ένα απόσπασμα από το «Θρήνο της Αγίας Σοφίας». Το τραγουδούσαν προς τιμήν της Άλωσης της Κων/πολης. Φαίνεται πως εκείνη την εποχή τα διάφορα κοσμοϊστορικά γεγονότα επιδρούσαν στο λαϊκό πολιτισμό και τους έδιναν το κίνητρο για τις διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις και δημιουργίες (Ντούλας 2011: 690).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγγέλης Ε.(1999). *Οι Καραγκούνηδες του Θεσσαλικού κάμπου και η καταγωγή τους*. Παλαμάς. Πρότυπες Θεσσαλικές Εκδόσεις.

Ανυφαντής Ι., Πέσλης Κ.(2010). *Το μάθατε τι έγινε. Ιστορία και Λαογραφία μιας Θεσσαλικής Κοινότητας*. Ιερά Μονή Κορώνης.

Baud S. (1984). *Δοκίμιο για το ελληνικό δημοτικό τραγούδι*. Ναύπλιο. Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα.

Giobanu G. (1959). *The so-called gipsy gamut*, Revista de Folclor.

Κατσανεβάκη Α.(1998). *Βλαχόφωνα και Ελληνόφωνα τραγούδια της περιοχής Βορείου Πίνδου. Ιστορική- Εθνομουσικολογική προσέγγιση: ο αρχαϊσμός και η σχέση τους με το ιστορικό υπόβαθρο*. Θεσσαλονίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο.

Λουτζάκη Ρ.(1999). *Ο σύλλογος ως χώρος χορευτικής δραστηριότητας*. Αθήνα, ΕΒΡΟΣ.

Νάνος Π. (2006). *Αναδρομή στις πολιτιστικές εκδηλώσεις και θεσμούς της Δυτικής Θεσσαλίας, από το 1881 μέχρι σήμερα. Συμπεράσματα και προοπτικές*. Καρδίτσα, Κέντρο Ιστορικής και Λαογραφικής Έρευνας «Απόλλων».

Ντάντος Χ.(1999). *Η αρχαία πόλις το Λιμναίον*. Παλαμάς, Πρότυπες Θεσσαλικές Εκδόσεις.

Ντούλας, Χ. (2011). *Οι караγκούνηδες της Θεσσαλίας. Συγκριτική ιστορική, γλωσσολογική και λαογραφική μελέτη*. Θεσσαλονίκη. Εκδ. Οίκος Αντ. Σταμούλη.

Πάτσης, Χ.(1972). *Νέα Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*. Αθήνα. Εκδόσεις Γεωργιάδη.

Στάθης Δ.(2005). *Το Καλλιφώνι ως κοινότητα και δήμος*. Καρδίτσα.

Τζιαμούρτας Ζ.(2003). *Η λαογραφική πινακοθήκη των Καραγκούνηδων*. Καρδίτσα.

Φιρφίρης Α.(2005). *Η νυφιάτικη ενδυμασία της καραγκούνας στην περιοχή του Παλαμά. Από την ακμή στην παρακμή και στην κατάργηση*. Καρδίτσα, Κέντρο Ιστορικής και Λαογραφικής Έρευνας «Απόλλων».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΦΟΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ
ΤΩΝ ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗΔΩΝ

Νύφη με το βρέφος στη σαρμανίτσα
(αναπαράσταση)

ΕΙΚΟΝΑ 24.

Καραγκουνοκόριτσα, 1952

ΕΙΚΟΝΑ 25.

ΕΙΚΟΝΑ 26. Στον αργαλειό, 1960

ΕΙΚΟΝΑ 27. Κούρεμά προβάτων, 1960

ΕΙΚΟΝΑ 28. Κορίτσια κόβουν την κοπριά, 1961

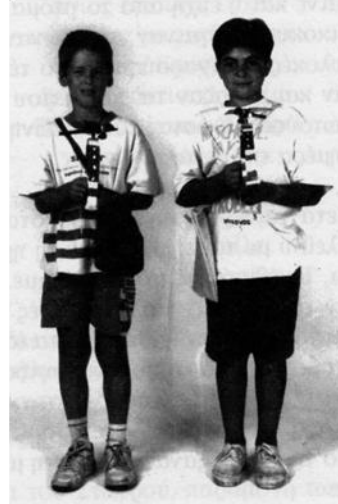
ΕΙΚΟΝΑ 29. Το ξύρισμα του γαμπρού, 1958

ΕΙΚΟΝΑ 30. Φωτογραφία όταν έπλεναν τα πανιά

ΕΙΚΟΝΑ 31. Τα κορίτσια με τα λαζαρόξυλα, χελιδόνες τραγουδούν το Λάζαρη .

ΕΙΚΟΝΑ 32. Τα αγόρια με τις τραγουδούν τα κάλαντα του Μάρτη.

ΕΙΚΟΝΑ 33. Καραγκούνα νύφη